

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การรับรู้ด้านผลกระทบต่อการประกอบอาชีพและการปรับตัวของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมต่อการเปิดเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย ศึกษากรณี : สมาชิกสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด” ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้
2. แนวคิดการปรับตัวทางอาชีพ
3. แนวคิดการเปิดเสรีการค้า
4. เขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย
5. ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม
6. สหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด
7. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้

การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมมักแวดล้อมไปด้วยผู้คน สิ่งของ สื่อและข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งมนุษย์แต่ละคนต่างมีการรับรู้และตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวในลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งถ้าบุคคลใดไม่มีการรับรู้ต่อสิ่งเร้าที่อยู่แวดล้อมรอบ ๆ ตัว ก็จะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตนและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเร้านั้นได้ ดังนั้น ในชีวิตมนุษย์จึงจำเป็นต้องมีการรับรู้เกิดขึ้นเสมอ

ความหมายของ “การรับรู้” มีผู้ที่ศึกษาและให้ความหมายไว้หลายทัศนะ ดังนี้

จำเนียร ช่างโชติ และคณะ (2516, น. 19) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การรับรู้ เป็นกระบวนการที่คนเรารับรู้สิ่งต่าง ๆ โดยผ่านการสัมผัส และมีการใช้ประสบการณ์เดิม ช่วยการแปลความหมายของสิ่งนั้น ๆ ออกมาเป็นความรู้ความเข้าใจ

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2527, น. 55-60) กล่าวว่า การรับรู้คือกระบวนการแปลความหมายของสิ่งเร้าที่มากกระทบกับประสาทสัมผัสต่าง ๆ ของมนุษย์ และการแปลความหมายนั้นขึ้นอยู่กับโดยตรงกับประสบการณ์ในอดีตและสภาพจิตใจในปัจจุบัน

กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2536, น. 22) กล่าวสรุปถึงการรับรู้ หมายถึง กระบวนการรับและตีความสิ่งกระตุ้นด้วยประสาทสัมผัส โดยอาศัยประสบการณ์เดิมและสภาพความสนใจของแต่ละคน

นอรอซี จันตุต (2546, น. 43) กล่าวว่า การรับรู้ เป็นกระบวนการแปลสิ่งเร้า ที่เกี่ยวข้องกันระหว่างความเข้าใจ ความคิด การรู้สึก ความจำ การเรียนรู้ การตัดสินใจและการแสดงพฤติกรรม ซึ่งจะต้องอาศัยประสบการณ์เดิมด้วย

อาณัติ ว่องอมรนิธิ (2544, น. 10) กล่าวว่า การรับรู้ที่เกิดจากการที่เราสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวเรา และจากการรับรู้ที่เรารู้สึกเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงของเราขึ้นมา ทั้งนี้โดยผ่านกระบวนการทำงานของระบบประสาทสัมผัส และประสบการณ์ต่าง ๆ ในอดีต และสภาพความสนใจของแต่ละคนที่แตกต่างกัน

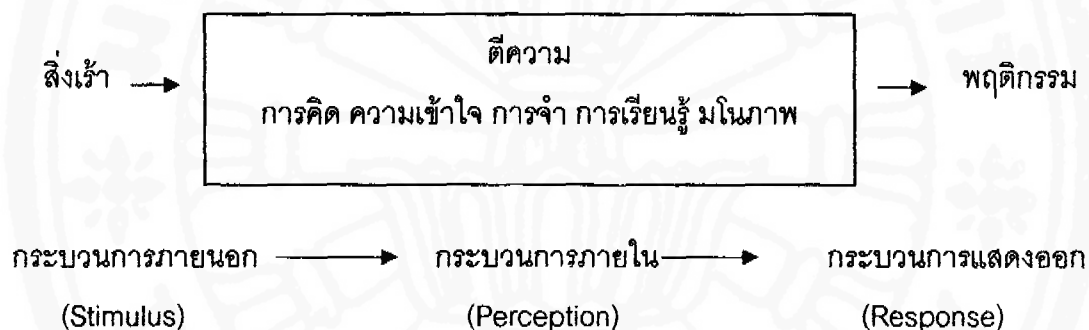
จากหลายทัศนะดังกล่าว ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่า การรับรู้ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของบุคคล เกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลจากการแปลสิ่งเร้าที่ได้รับโดยเทียบเคียงจากประสบการณ์เดิมในอดีตและเหตุจูงใจของแต่ละบุคคล ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจและการแสดงออกต่อสิ่งนั้น ๆ

กระบวนการรับรู้

การรับรู้เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยหลักสำคัญซึ่ง จำเนียร ชวงโชติ และคณะ (2516, น. 18) กล่าวว่า การรับรู้จะเกี่ยวข้องกับสิ่งเร้าที่คนได้รับซึ่งอาจเป็นข้อมูลและรายละเอียดต่าง ๆ และนำมาประสมกับข้อมูลอื่น ๆ ที่บุคคลนั้นเคยได้รับมาก่อน เช่น จากความรู้และประสบการณ์เดิม และเกิดการแปลความหมายของสิ่งนั้น ๆ นอกจากนี้ คุณลักษณะและคุณสมบัติของผู้รับรู้ เช่น ทักษะ บุคลิกภาพ แรงจูงใจ ฯลฯ จะเป็นสาเหตุให้การรับรู้ของแต่ละคนแตกต่างกัน

สุพิณ เกษาคุปต์ (2536, น. 33) กล่าวว่า การรับรู้เป็นสิ่งสำคัญต่อกระบวนการทางความคิดของบุคคลซึ่งนำไปสู่การแสดงพฤติกรรม... กระบวนการของการรับรู้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการคัดเลือก การแปลความหมาย การจดจำ และการตัดสินใจ กระบวนการเหล่านี้จะได้รับอิทธิพล

ของประสบการณ์ในอดีต ทักษะ และความต้องการของแต่ละบุคคล และในทำนองเดียวกัน การรับรู้จะส่งผลต่อการเรียนรู้ ทักษะและความต้องการของบุคคลในอนาคตด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ สเคอร์เมอบอร์น และคณะ (อ้างถึงใน ประภาศรี เพ็งเอน, 2546) โดยกล่าวถึงกระบวนการรับรู้ว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลรับรู้ข้อมูล จัดระเบียบ และแปลความหมายภายใต้สภาวะแวดล้อมนั้น โดยข้อมูลจะนำไปสู่การตัดสินใจและเกิดการกระทำขึ้น ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีการรับรู้ไปตามประสบการณ์ของตนเองโดยการเลือกรับรู้ข้อมูลที่จะผ่านเข้ามา ซึ่งจะมีผลต่อกระบวนการคิดและพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ดังนั้น กระบวนการของการรับรู้ จึงเป็นกระบวนการที่คาบเกี่ยวระหว่างความรู้สึก ความเข้าใจ การคิด การเรียนรู้ การตัดสินใจ และเป็นการแสดงพฤติกรรม ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

นอกจากนี้ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2540, น. 73 -74) ยังกล่าวว่า การที่แต่ละคนมีการรับรู้ที่แตกต่างกัน เพราะคนเราไม่สามารถให้ความสนใจกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้ทั้งหมด แต่จะเลือกรับรู้เพียงบางส่วน ดังนั้น เมื่อได้รับสิ่งเร้าเดียวกัน ผู้รับรู้สองคนอาจให้ความสนใจและรับรู้สิ่งเร้านั้นต่างกัน ซึ่งเป็นผลจาก

1. ผู้รับรู้ (The Perceiver) การที่แต่ละคนมีการรับรู้สิ่งเร้าต่างกัน เนื่องจากคุณลักษณะส่วนตัวของผู้รับรู้ที่แตกต่างกัน ประกอบด้วยความแตกต่างทางทัศนคติ (Attitudes) ซึ่งเป็นแนวโน้มของบุคคลที่จะเข้าใจ รู้สึก และแสดงพฤติกรรมของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง นอกจากนี้ ยังมีแรงจูงใจ (Motives) ความสนใจ (Interest) และประสบการณ์ในอดีตที่ได้รับ (Past Experience) แตกต่างกัน องค์ประกอบเหล่านี้จึงมีผลทำให้ผู้รับรู้แต่ละคนมีการตีความสิ่งเร้าที่แตกต่างกัน

2. ความมุ่งหมายหรือเป้าหมาย (The Target) จะเป็นสิ่งที่บุคคลยอมรับและทำให้มีการรับรู้เกิดขึ้น เป้าหมายไม่สามารถถูกมองในลักษณะเดียว ๆ ได้ แต่ต้องมีความสัมพันธ์กับภูมิ

หลังที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ ซึ่งมีแนวโน้มทำให้เกิดการจัดหมวดหมู่ของสิ่งที่ใกล้เคียงกันและคล้ายกันเข้าด้วยกัน

3. ลักษณะสถานการณ์ (Situation) คือเหตุการณ์รอบ ๆ หรือสภาพแวดล้อมที่อยู่ภายนอก เช่น เวลา สภาพงาน และสภาพสังคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการรับรู้ เช่น ช่วงเวลาที่แตกต่างกันอาจทำให้แต่ละคนมีการรับรู้ไม่เหมือนกัน

กล่าวได้ว่า ในกระบวนการรับรู้นั้น ปัจจัยที่กำหนดให้การรับรู้ของแต่ละบุคคลแตกต่างกันคือ คุณลักษณะของผู้รับรู้ เช่น ประสบการณ์เดิม แรงจูงใจ ทัศนคติ ความสนใจ บุคลิกภาพ ตลอดจนจุดมุ่งหมาย และสภาพการณ์แวดล้อมภายนอกที่ส่งผลให้ผู้รับรู้มีการรับรู้ที่แตกต่างกัน

การรับรู้ข่าวสาร

วิภา ประดิษฐ์ผลพานิช (2545, น. 11-14) และ Klapper J.T. (อ้างถึงใน ดารณี ทั้งไพศาล, 2547, น. 13-14) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การรับรู้เป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องในการเปิดรับข่าวสาร บุคคลสองคนอาจเปิดรับข่าวสารจากสื่อเดียวกันในสถานการณ์เดียวกัน แต่อาจมีพฤติกรรมในการตอบสนองที่แตกต่างกัน อีกทั้งความแตกต่างในเรื่องของการรับรู้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าที่มาในรูปแบบของข่าวสารเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับความลึกลับของสิ่งเร้าภายนอกกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัว รวมถึงเงื่อนไขของแต่ละบุคคลอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นสภาพครอบครัว กลุ่มเพื่อนและรายได้

การรับรู้ของบุคคลที่เกิดขึ้น มีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. องค์ประกอบทางด้านจิตใจ

เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญ แม้ว่าข่าวสารจะมีอยู่มากมาย แต่ถ้าผู้รับสารไม่มีความสนใจและเลือกสรรในข่าวสาร การรับรู้ก็ neće เกิดขึ้น กระบวนการในการเลือกสรรข่าวสารนี้เปรียบเสมือนเครื่องกรองข่าวสารในการรับรู้ของมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

1.1 การเลือกเปิดรับสารหรือเลือกสนใจ (Selective Exposure or Selective Attention) เป็นกระบวนการภายในของแต่ละบุคคลที่พร้อมในการเปิดรับข่าวสารหรือไม่ จะเลือกรับสารประเภทไหน จากสื่อใด และมีความน่าสนใจที่สอดคล้องกับบุคคลนั้นหรือไม่ โดยแนวโน้มที่บุคคลจะเลือกสนใจ หรือเปิดรับข่าวสารจากแหล่งใด ๆ ก็ตาม มักจะกระทำเพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่ตนเองมีอยู่และหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ขัดแย้งกับความรู้สึกนึกคิดของตนเอง

1.2 การเลือกรับรู้หรือตีความ (Selective Perception or Selective Interpretation) เมื่อมีการเลือกเปิดรับข่าวสาร ผู้รับสารแต่ละคนอาจจะตีความหมายข่าวสารที่ได้มาแตกต่างจากคนอื่น โดยแต่ละคนจะเลือกรับสารและเลือกตีความตามความเข้าใจตนเองหรือตามทัศนคติ ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ และสภาวะทางอารมณ์ แต่ทั้งนี้ เมื่อบุคคลเลือกเปิดรับข่าวสารจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแล้ว ใช่ว่าข่าวสารนั้นจะถูกรับรู้ไปตามเจตนารมณ์ของผู้ส่งสารทั้งหมด ทั้งนี้ อาจขึ้นอยู่กับกระบวนการคิดและตัดสินใจของผู้รับสารด้วย

1.3 การเลือกจดจำ (Selective Interpretation) เป็นกระบวนการการกลั่นกรองขั้นสุดท้ายที่มีผลต่อการส่งสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งถ้าความเข้าใจนั้น ๆ พัฒนาต่อไปเป็นการยอมรับที่ถาวรก็จะทำให้เกิดการจดจำในระยะยาว แต่ละบุคคลจะมีพฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารด้วยสาเหตุต่าง ๆ ได้แก่ ความเหงา ความอยากรู้อยากเห็น ดังนั้น จึงเป็นลักษณะทัศนคติของผู้รับสารที่มีแนวโน้มในการเลือกจดจำข่าวสารเฉพาะส่วนที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติของตนเอง และขณะเดียวกัน พร้อมทั้งจะลืมในส่วนที่ตนเองไม่สนใจที่จะรับรู้

2. องค์ประกอบทางด้านสังคม

เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมที่สามารถสร้างประสบการณ์ และการปลูกฝังทัศนคติ ความคิด รวมทั้งพฤติกรรมทั่วไปของผู้รับรู้ องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

2.1 สภาพแวดล้อม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคม โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นตัวกำหนดสิ่งเร้า หรือตัวข่าวสารที่บุคคลควรจะรับรู้หรือตอบสนองต่าง ๆ รวมทั้งการคาดคะเนผลที่เกิดจากพฤติกรรมที่แสดงออก

2.2 ครอบครัว เป็นสถาบันแรกที่มีความใกล้ชิดที่สุดของมนุษย์ แม้ว่าบทบาทของครอบครัวจะมีความแตกต่างกันไปภายใต้ระบบสังคมขนาดใหญ่ สังคมเมือง หรือสังคมชนบท แต่ครอบครัวกลับมีผลต่อการสร้างพฤติกรรมและการรับรู้ของแต่ละบุคคลได้เสมอ เนื่องจากครอบครัวเปรียบเสมือนสื่อกลาง ในการทำหน้าที่ควบคุม กำกับ ดูแลความประพฤติของสมาชิก ครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางด้านค่านิยม ทัศนคติ ความเข้าใจ

2.3 กลุ่มเพื่อน เป็นเสมือนการกำหนดพื้นฐานเส้นทางของผู้รับรู้แต่ละบุคคลเพื่อเข้าไปสู่สังคม กลุ่มเพื่อนพบได้หลายรูปแบบ เช่น เพื่อนสนิท เพื่อนร่วมอาชีพ เพื่อนต่างเพศ ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีการพบปะกันเป็นประจำ การได้พบปะหรือพูดคุยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และความรู้สึกรักใคร่ของผู้รับรู้

2.4 วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี สภาพวัฒนธรรมของแต่ละสังคม เป็นกระบวนการกล่อมเกลาความคิด ค่านิยม ทัศนคติ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา หากมีสิ่งขัดต่อ

วัฒนธรรมของสังคมอย่างรุนแรง ก็จะได้รับ การต่อต้านจากสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมนั้น วัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อพัฒนาการบุคลิกภาพของบุคคลในสังคม โดยจะกำหนดหรือวางเงื่อนไขว่าอะไรที่สมาชิกควรจะได้รับการสั่งสอนและต้องได้รับการเรียนรู้ แต่ละวัฒนธรรมจะอบรมสมาชิกให้ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางที่เป็นที่ยอมรับภายในสังคมนั้น ๆ เช่น วัฒนธรรมในแต่ละสังคมมักกำหนดไว้ว่า พ่อแม่จะต้องเลี้ยงดูบุตรของตน แต่วิธีการเลี้ยงดูจะแตกต่างกันไป บางครั้งอาจจะใช้วิธีการละมุนละม่อม หรืออาจใช้วิธีการรุนแรง ซึ่งผลลัพธ์ของการใช้วิธีการแต่ละแบบ จะปรากฏที่พฤติกรรมและบุคลิกภาพของเด็ก และความแตกต่างของวัฒนธรรมในการเลี้ยงดูบุตร ก่อให้เกิดบรรทัดฐานทางสังคมที่แตกต่างกันไปได้

2.5 อายุ อาชีพ เพศ ระดับการศึกษา และรายได้ สามารถเป็นตัวกำหนดความสนใจในการแสวงหาข่าวสารของผู้รับสาร และมีส่วนในการสร้างองค์ประกอบทางด้านจิตใจ และสังคมที่ทำให้เกิดกระบวนการรับรู้ขึ้น

ทุก ๆ สิ่งของการรับรู้จะต้องมีองค์ประกอบของวัฒนธรรม ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และลักษณะทางบุคลิกภาพเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ วิธีการที่จะสร้างกระบวนการแห่งการรับรู้ขึ้นมา นั้น การเลือกเปิดรับข่าวสาร (Selective Process) เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีความสำคัญและแสดงให้เห็นถึงลักษณะรูปแบบของผู้รับสารแต่ละบุคคลเมื่อมีการรับรู้เกิดขึ้น

เนื่องจากคนเรามีการรับรู้ต่างกัน ความล้มเหลวในการสื่อสารจึงอาจเกิดขึ้นได้ ถ้าเราไม่ยอมรับความแตกต่างในเรื่องการรับรู้ของแต่ละบุคคล การรับรู้เป็นกระบวนการที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่ได้รับ เป็นกระบวนการเลือกรับสาร จัดสาร และตีความสารที่ได้รับตามความเข้าใจและความรู้สึกของผู้รับรู้ โดยทั่วไปการรับรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัวหรือตั้งใจ และมักเกิดตามประสบการณ์และการสั่งสมทางสังคม (พัชนี เขยจรรยา และคณะ, 2534)

ในทัศนะของผู้ศึกษาสรุปได้ว่า การรับรู้ของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับกระบวนการของผู้รับรู้ในการเลือกเปิดรับข่าวสารหรือสถานการณ์ตามที่ตนสนใจและต้องการ เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาหรือตอบสนองตามความต้องการของตน โดยแต่ละบุคคลจะให้ความสนใจหรือรับรู้เฉพาะข่าวสารหรือสถานการณ์ที่สอดคล้องกับทัศนคติ ความเชื่อ ประสบการณ์และค่านิยมของบุคคลนั้น ๆ เนื่องจากแต่ละบุคคลมีกระบวนการคิดและตัดสินใจที่แตกต่างกัน จึงทำให้เลือกรับรู้เฉพาะสิ่งที่ตรงกับความสนใจ นอกจากนี้ สภาพแวดล้อม ครอบครัว กลุ่มทางสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ เพศ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการรับรู้ที่แตกต่างของแต่ละบุคคล ดังนั้น การรับรู้การเปิดเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลียของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมจะเกิดขึ้นได้ จำเป็นต้องอาศัย

องค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งทางด้านจิตใจและทางสังคม เพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมเกิดพฤติกรรมการปรับตัวและนำไปสู่พัฒนาการด้านอาชีพต่อไป

แนวคิดการปรับตัวทางอาชีพ

ในเรื่องของการปรับตัว (Adjustment) ได้มีผู้ให้ความหมายและนิยามไว้หลายท่าน ดังนี้

โสภา ชูพิกุลชัย (2528, น. 140) กล่าวว่า "การปรับตัว" หมายถึง ความสามารถในการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความเป็นจริง นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้ที่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคมที่เข้าไปเกี่ยวข้อง

Arkoff (1968, p. 4) กล่าวว่า "การปรับตัว" เป็นปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ของบุคคลกับสภาพแวดล้อมในการพยายามทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการและบรรลุเป้าหมายของตน แต่ขณะเดียวกัน บุคคลก็ถูกกดดันจากสภาพแวดล้อมและมีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้น การปรับตัวจึงเป็นการผสมผสานความต้องการของบุคคลกับข้อเรียกร้องจากสภาพแวดล้อม ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมในสภาพการณ์ที่แตกต่างกัน

อรรช ดิลกอุดมชัย (2530, น. 25) ได้ให้ความหมายของ "การปรับตัว" หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะจัดการกับปัญหา และมีพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของตนและสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น ครอบครัว สังคม เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดี และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งรูปแบบในการปรับตัวมี 2 รูปแบบ คือ (รัชนี ตรีตริงศ์โกศล, 2533, น. 14-15)

1. การปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม
2. การปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละคน

สาเหตุที่มนุษย์ต้องมีการปรับตัว (กันยา สุวรรณแสง, 2533, น. 65-66) เนื่องมาจากแรงขับและความต้องการทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นภายในของมนุษย์ นอกจากนี้ แรงกระตุ้นทางสังคม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วหรือการที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวให้ทันกับภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

ปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ปรับตัวได้ดีหรือไม่ดีและปรับตัวได้เร็วหรือช้า (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช อ้างถึงใน อักษร ดำรงสุกิจ, 2547, น. 31) มีดังนี้

1. มีการรับรู้และเข้าใจในปัญหาหรือสถานการณ์อย่างถูกต้องและตรงความจริง
2. การมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาหรือสถานการณ์ต่าง ๆ
3. การมีมนุษย์สัมพันธ์ ได้รับความช่วยเหลือ สนับสนุนจากบุคคลในครอบครัว เพื่อนฝูง และบุคคลอื่นในสังคม
4. มีระยะเวลาพอเพียงในการปรับตัว
5. สถานการณ์หรือปัญหา ไม่รุนแรงหรือซับซ้อนยุ่งยาก

และการปรับตัวที่ดีนั้นจะต้องมีความเหมาะสมระหว่างบุคคลหรือความสามารถของบุคคลนั้นกับสภาพแวดล้อม (Lerner Baker, and Lerner อ้างถึงใน อักษร ดำรงสุกิจ, 2547, น. 29)

จากแนวความคิดเกี่ยวกับ "การปรับตัว" ดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการที่บุคคลใช้ความพยายามในการตอบสนองความต้องการของตน และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลง จนบุคคลนั้นสามารถยอมรับ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและดำรงชีพในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ได้อย่างประสบผลสำเร็จ ซึ่งการปรับตัวของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านการรับรู้ ความรุนแรงของปัญหาหรือสถานการณ์นั้น ประสบการณ์ในการแก้ปัญหา ระยะเวลาในการปรับตัว และมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม

การปรับตัวทางอาชีพ

Arthur Salz (อ้างถึงใน ดำรงค์ สุานดี, 2536, น. 2) กล่าวว่า "อาชีพ" เป็นกิจกรรมที่ใช้ความสามารถของมนุษย์เพื่อได้รับผลตอบแทนซึ่งเป็นรายได้ เพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีพของตนเอง และครอบครัว "นอกจากอาชีพจะสนองความมั่นคงทางเศรษฐกิจแล้ว อาชีพยังสนองตอบความรู้สึกมีคุณค่า มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และการเป็นที่ยอมรับจากบุคคลอื่นและสังคม" (สุภาพรณ โคตรจรัส, 2525, น. 350-351) โดยมนุษย์จะมีการปรับตัวในการประกอบอาชีพไปตามวัย หรือช่วงอายุ ซึ่งลักษณะการปรับตัวทางอาชีพ (Vocational Adjustment) อูบลรัตน์ เพ็งสถิตย์ (2524, น. 329) ได้แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การปรับตัวในด้านการทำงานของบุคคล
2. การปรับตัวให้เข้ากับชั่วโมงการทำงาน
3. การปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนร่วมงานหรือนายจ้าง
4. การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทั่วไป

การปรับตัวที่ดีในอาชีพ (Good Vocational Adjustment)

Arkoff (1968, pp. 26-27) และ ดวงรัตน์ พัทธกิจ (2540, น. 23-24) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวที่ดีในอาชีพ ไว้ 3 ประการ คือ

1. มีวุฒิภาวะทางอาชีพ (Vocational Maturity) เป็นการแสดงถึงความสามารถในการปรับตัวของบุคคลในอาชีพ คือ มีพัฒนาการทางอาชีพ (Vocational development) โดยพิจารณาจากพฤติกรรมในการประกอบอาชีพว่า มีพัฒนาการในระดับที่เหมาะสมหรือไม่ เมื่อเทียบกับคุณลักษณะหรือพฤติกรรมในการประกอบอาชีพของบุคคลทั่วไปที่มีช่วงอายุใกล้เคียงกัน ซึ่งจะทำให้ทราบว่าบุคคลนั้นมีวุฒิภาวะทางอาชีพหรือไม่ สำหรับผู้ที่ไม่มีวุฒิภาวะทางอาชีพ (Vocational immature or Maladjustment) คือ “ผู้ที่ไม่สามารถพัฒนาความสามารถของตนให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ” (อักษร ดำรงสุกิจ, 2547, น. 40)

2. มีความก้าวหน้าในอาชีพอย่างเป็นลำดับ (Orderly progression) กล่าวคือ ผู้ที่มีการปรับตัวทางอาชีพที่ดีจะเป็นผู้ที่คาดหวังความก้าวหน้าในอาชีพ และต้องการที่จะพัฒนาความสามารถของตนเองให้ไปถึงจุดหมายที่ตั้งไว้ เพื่อประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ และความก้าวหน้าในอาชีพ เช่น มีความรับผิดชอบของงานมากขึ้น การขยายกิจการ มีรายได้จากการประกอบอาชีพสูงขึ้น มีความมั่นคงในงาน เป็นต้น ซึ่งผู้ที่ประสบปัญหาการปรับตัวในอาชีพจะเป็นผู้ที่ไม่มีการกำหนดแนวทางและเป้าหมายของตนเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ ปฏิบัติงานไม่มีคุณภาพ และไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

การประเมินความก้าวหน้าในอาชีพอย่างเป็นลำดับนั้น สุภาพรณ โคตรจรัส (2525, น. 375-377) กล่าวว่า ต้องพิจารณาจาก “การประกอบอาชีพอย่างถาวร” ด้วย ซึ่งแบ่งได้เป็น

- ก. การพบอาชีพที่เหมาะสมและยึดเป็นอาชีพอย่างถาวร
- ข. การพบว่าอาชีพไม่เหมาะสมแต่ต้องยึดเป็นอาชีพที่ถาวร

การประกอบอาชีพอย่างถาวรเนื่องจากพบว่าเป็นอาชีพที่เหมาะสมนั้นแสดงว่าบุคคลมีความสามารถในการประกอบอาชีพนั้นและอาชีพนั้นสนองความต้องการของบุคคล และมีแนวโน้มว่า บุคคลนั้นจะอุทิศตนในการประกอบอาชีพมากขึ้น ส่วนบุคคลที่ต้องยึดอาชีพใด

อาชีพหนึ่งเป็นอาชีพถาวรแม้พบว่าเป็นอาชีพที่ไม่เหมาะสมนั้น เป็นเพราะ ไม่คิดว่ามีอาชีพใดที่ดีกว่าที่เป็นอยู่หรือไม่ต้องการเสี่ยง ไม่ต้องการเริ่มต้นใหม่หรือเตรียมตัวเพิ่มเติมเพื่ออาชีพใหม่ เนื่องจากไม่อยากถูกมองว่าเป็นผู้ไม่มีวุฒิภาวะทางอาชีพ นอกจากนี้ อายุ ก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการเลือกประกอบอาชีพที่มีผลต่อการเปลี่ยนอาชีพ

3. ความพึงพอใจในงาน (Job satisfaction) ผู้ที่ปรับตัวในอาชีพได้ดีมักเป็นผู้ที่มีความพอใจในงานนั้น ๆ เป็นพื้นฐาน หรือเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวให้คุ้นเคยกับลักษณะงานจนเกิดความพอใจในงานที่ทำ ความพอใจในงานจึงเป็นตัวชี้วัดถึงประสิทธิภาพของบุคคลในการปรับตัวทางอาชีพ ผู้ที่ประสบปัญหาในการปรับตัวทางอาชีพส่วนมากเป็นผู้ที่ขาดความพึงพอใจในงาน และมักมีความคิดเห็นว่างานที่ทำนั้นไม่เหมาะสมกับตนเอง และตนไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะปฏิบัติงานนั้นได้ดี หรือยังไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าตนเองจะยึดอาชีพใดเป็นหลักในการดำรงชีวิตต่อไป หรือมีความเหมาะสมกับอาชีพใด

สรุปได้ว่า ผู้ที่ปรับตัวในอาชีพได้ดี จะต้องเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะทางอาชีพ มีการกำหนดแนวทางและเป้าหมายของตนเป็นลำดับเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ และมีความพึงพอใจในอาชีพที่ทำอยู่ รวมทั้งมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทั่วไปได้ด้วย

ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวทางอาชีพ

Arkoff (1968; Colman and Hammen, 1974 อ้างถึงใน สุภาพรณ โคตรจรัส, 2525, น. 384-393 และ ดวงรัตน์ พิทักษ์, 2540, น. 25-27) กล่าวว่า มีปัจจัยหลายประการที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางอาชีพ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย

1.1 ปัจจัยทางความสนใจ หมายถึง ความชอบในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ถ้าองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ของอาชีพเหมือนกัน บุคคลมีแนวโน้มจะประสบความสำเร็จถ้าได้เลือกอาชีพที่ตนสนใจมากกว่า อย่างไรก็ตาม ความสนใจเพียงอย่างเดียวไม่สามารถชี้วัดถึงความสำเร็จในอาชีพได้

1.2 ปัจจัยทางแรงจูงใจหรือบุคลิกภาพ

1.3 ปัจจัยทางความสามารถ งานบางอย่างที่บุคคลสนใจอาจเกินความสามารถที่บุคคลนั้นจะทำได้ ความสามารถในที่นี้ หมายถึง ความรู้และทักษะที่บุคคลมีในปัจจุบัน เป็นความสามารถที่ใช้การได้และศักยภาพของบุคคลในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะเพิ่มเติม หรืออาจเรียกว่า “ความถนัด” ความสามารถอาจแบ่งได้เป็น

1.3.1 ความสามารถทั่วไป (General ability) คือ สมรรถภาพของบุคคลในการเรียนรู้วิทยาการและพัฒนาทักษะต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง

1.3.2 ความสามารถเฉพาะ (Special ability) คือ สมรรถภาพในการเรียน และปฏิบัติงานเฉพาะอย่าง

2. ปัจจัยลักษณะงาน ประกอบด้วย

2.1 งานและโอกาสที่มี คือการมีโอกาสดำรงตำแหน่งของงานต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เป็นการเพิ่มโอกาสในการเลือกงานให้เหมาะสมกับตนมากขึ้น

2.2 คุณสมบัติที่งานต้องการและสภาพการทำงาน เมื่อบุคคลมีความสนใจในการประกอบอาชีพใด ควรพิจารณาว่าอาชีพที่ตนสนใจว่าต้องการความชำนาญในด้านใดบ้าง ต้องฝึกเตรียมอะไร การฝึกเตรียมนานเท่าใด ค่าใช้จ่ายเท่าไร ต้องการใช้ทักษะใดเป็นพิเศษ ต้องมีคุณสมบัติส่วนตัวด้านอารมณ์ สังคม ร่างกาย อย่างไรบ้าง มีสภาพการทำงานอย่างไร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมจะมีผลกระทบต่ออาชีพที่เลือกหรือไม่ อย่างไร

2.3 ความพึงพอใจที่ได้รับจากการทำงาน

3. ปัจจัยอื่น ๆ เช่น ภูมิหลังทางครอบครัว และระดับชั้นทางสังคมของบุคคล เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญและมีผลต่อการปรับตัวทางอาชีพ

การปรับตัวทางอาชีพจึงมีความสำคัญในการดำรงชีวิต เนื่องจากอาชีพหรืองานเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดคุณค่าตอบสนองความต้องการของมนุษย์และยังประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งในการทำงานของมนุษย์จะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับปัญหา สภาพแวดล้อม สังคม กลุ่มบุคคล และความต้องการของตนเอง การปรับตัวทางอาชีพของมนุษย์มักเป็นไปตามขั้นพัฒนาการ แต่อาจมีสิ่งอื่น ที่เป็นปัจจัยอยู่เหนือการควบคุม และส่งผลกระทบทำให้มนุษย์ไม่สามารถปรับตัวในอาชีพตามลำดับขั้นของพัฒนาการได้ จนเกิดเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตในรูปแบบเดิมและกระทบต่อการประกอบอาชีพและรายได้ที่มีอยู่ เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทำให้มนุษย์ต้องมีการปรับตัวในอาชีพเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมดังกล่าว ดังนั้น การเปิดเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย จึงเป็นสถานการณ์หนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมประกอบอาชีพของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ที่อยู่เหนือการควบคุมโดยเกษตรกรต้องมีการปรับตัวทางอาชีพเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ดังกล่าวที่เปลี่ยนไป

การปรับตัวทางอาชีพของเกษตรกร

Bennett (1969, p. 308) ได้อธิบายถึง การปรับตัวทางอาชีพของเกษตรกรที่เลี้ยงโคในทวีปอเมริกาเหนือที่ประสบความสำเร็จได้ ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เช่น แหล่งน้ำและทุ่งหญ้า
2. มีการลดต้นทุนการผลิต
3. มีความสัมพันธ์กับเกษตรกรผู้เลี้ยงโครายอื่น ๆ ในการเปรียบเทียบผลผลิตและแลกเปลี่ยนความคิดอย่างใกล้ชิด
4. หน่วยงานภาครัฐแนะนำความรู้และให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ตลอดจนควบคุมดูแลการเช่าที่ดินของเกษตรกรแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโค

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่สามารถปรับตัวในอาชีพได้สำเร็จ จะเป็นผู้ที่มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพทำให้เกิดการสืบทอดทางอาชีพ มีการสืบสานรูปแบบประเพณี วัฒนธรรม อีกทั้งก่อให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคมขึ้น

แนวคิดการเปิดเสรีการค้า

การเปิดเสรีการค้าได้รับการพัฒนาแนวคิดมาจากทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ โดยมีฐานแนวคิดเสรีนิยม(Liberalism) ที่เชื่อว่า การค้าระหว่างประเทศ รัฐไม่ควรเข้าไปแทรกแซงหรือกีดกันในการประกอบธุรกิจของภาคเอกชน เพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งสองประเทศในการบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพ ราคาต่ำ อีกทั้งส่งผลโดยรวมต่อความมั่งคั่งและความสมบูรณ์ของประเทศ ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศมีหลายทฤษฎีแต่ที่กล่าวอ้างกันมากคือ

1. หลักความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Principle of Comparative Advantage) วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2527) อธิบายถึงหลักความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative advantage) ในการผลิตสินค้าและบริการเมื่อมีการค้าระหว่างประเทศเกิดขึ้นว่า ก่อให้เกิดวิถีการค้า เนื่องจากแต่ละประเทศผลิตสินค้าอย่างเดียวกัน จำนวนเท่ากัน ด้วยปัจจัยผลิตจำนวนต่างกันหรือด้วยต้นทุนไม่เท่ากัน (comparative cost) ทั้งนี้ เพราะปัจจัยผลิตของแต่ละประเทศมีประสิทธิภาพในการผลิตเชิงสัมพัทธ์ (relative productivity) ไม่เท่ากัน ประเทศที่ผลิตสินค้าชนิด

หนึ่งอย่างมีประสิทธิภาพสูงด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ประเทศนั้น ก็ควรเป็นผู้ผลิตและส่งออกสินค้าดังกล่าวเป็นสินค้าออก

ผลจากการค้าระหว่างประเทศ นอกจากจะทำให้ประเทศต่าง ๆ มีสินค้าและบริการเพื่อบริโภคในประเทศเพิ่มมากขึ้นแล้ว ยังมีผลต่อการที่ประเทศต่าง ๆ หันมาผลิตสินค้าที่ตนมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบเพื่อเป็นสินค้าส่งออกจำนวนมากขึ้น และยกเลิกหรือลดการผลิตสินค้าและบริการที่ประเทศตนเสียเปรียบอยู่ โดยหันไปซื้อสินค้าและบริการที่ประเทศตนไม่มีความชำนาญหรือเสียเปรียบในการผลิตจากประเทศอื่นแทน

2. ทฤษฎีการค้า : พิจารณาจากปริมาณทรัพยากรการผลิต (Heckscher-Ohlin or Factor Endowments Approach) มีสาระสำคัญสรุปได้ว่า การได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบหรืออีกนัยหนึ่งการผลิตด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่า เป็นผลมาจากการมีทรัพยากรบางชนิดเป็นจำนวนมาก ดังนั้นประเทศที่มีปัจจัยการผลิตชนิดหนึ่งเป็นสัดส่วนมาก เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยผลิตอีกชนิดหนึ่ง ประเทศนั้นก็สามารถผลิตสินค้าที่เน้นการใช้ปัจจัยนั้นด้วยต้นทุนที่ต่ำ ประเทศนั้นจึงสมควรผลิตสินค้าชนิดนั้นและส่งออกซึ่งสินค้าชนิดดังกล่าว

สตีกลิทซ์ (Stiglitz, 2002, pp. 59-61) กล่าวว่า การค้าเสรีทำให้เกิดรายได้ของประเทศเพิ่มขึ้นจากการเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการที่ผลิตและมีการบริโภคน้อยไปยังประเทศที่มีการใช้สินค้าและบริการมาก เป็นการได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบที่ได้ประโยชน์สูงสุด (Utilizing Comparative Advantage) ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประสบความสำเร็จในการเปิดเสรีทางการค้า จะค่อย ๆ ทำอย่างช้า ๆ และเป็นขั้นตอน โดยนำความได้เปรียบของกระแสโลกาภิวัตน์ (Advantage of globalization) ขยายการส่งออกสินค้าและเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีการลดกำแพงภาษีสินค้าอย่างระมัดระวังและเป็นระบบ สำหรับประเทศในแถบตะวันตกจะพยายามผลักดันการส่งออกสินค้าด้วยนโยบายการเปิดเสรีการค้า ขณะเดียวกันยังคงมาตรการปกป้องสินค้าภายในประเทศที่ต้องแข่งขันกับสินค้าที่มาจากประเทศกำลังพัฒนาด้วย

เหตุผลและข้อเสียของการทำความตกลงการเปิดเสรีการค้า ("สรุปงานสัมมนา FPRI-FTA seminar SERIES 1," ออนไลน์, 2547) สามารถสรุปได้ดังนี้

เหตุผลของการทำความตกลงการเปิดเสรีทางการค้า

เพื่อเป็นการเข้าถึงตลาดของประเทศคู่เจรจาได้ดีกว่าคู่แข่ง เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เป็นทางเลือกภายใต้การชะงักของการเปิดเสรีในกรอบพหุภาคี เป็นแรงกดดันให้ประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมกระบวนการเปิดเสรี ได้ประโยชน์เพิ่มเติมจากการเปิดเสรีตามลำพังและมิให้กลับ

ไปสู่การปกป้องคุ้มครองอุตสาหกรรม นอกจากนี้ได้ประโยชน์จากการปกป้องตัวเองมิให้เสียเปรียบคู่แข่งที่ทำความตกลงการเปิดเสรีการค้า และใช้ประโยชน์จากอำนาจต่อรองที่เหนือกว่า

ข้อเสียของการทำความตกลงการเปิดเสรีการค้า ได้แก่

1. ประโยชน์ต่อต้นทุนต่ำกว่าการเปิดเสรีในกรอบพหุภาคี ทำให้เบี่ยงเบนความพยายามจากการเปิดเสรีการค้าในกรอบพหุภาคี
2. เกิดกฎกติกาและโครงสร้างการคุ้มครองที่หลากหลาย ซับซ้อน จนเป็นอุปสรรคมากกว่าการส่งเสริมการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ อาจเกิดการเบี่ยงเบนทางการค้าจนผลสุทธิเป็นลบ
3. แรงกดดันที่ทำให้การเจรจาเสรีทางการค้าประสบความสำเร็จ อาจมีผลให้หลีกเลี่ยงประเด็นที่สำคัญในการปฏิรูปและไม่เกิดประโยชน์ที่มีนัยสำคัญ

ลักษณะของความตกลงการเปิดเขตการค้าเสรี จะต้องสอดคล้องกับเป้าหมายการเปิดเสรีในกรอบพหุภาคี ครอบคลุมสินค้า บริการและประเด็นต่าง ๆ กว้างขวาง เป็นการขึ้นน้ำการเปิดเสรีในกรอบพหุภาคี มีผลเบี่ยงเบนการค้าน้อยที่สุด สามารถตกลงกันได้ประเด็นที่มีนัยสำคัญที่เป็นความสนใจของคู่เจรจา โดยเฉพาะแตกต่างจากประเทศอื่น มีโครงสร้างภาษีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีกฎกติกาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีลักษณะเอื้อต่อการเกิดประโยชน์เชิงพลวัต เช่น การขยายการลงทุน การพัฒนาเทคโนโลยี การปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ และการแข่งขันที่เท่าเทียมกัน

ถึงแม้ว่าการเปิดเสรีทางการค้าเป็นการส่งเสริมให้มีการจัดสรรทรัพยากรที่ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและยกระดับมาตรฐานการครองชีพ แต่การเปิดเสรีทางการค้าก็เป็นเครื่องหมายที่แสดงให้เห็นถึงการสูญเสีย การจ้างงาน วัฒนธรรม ประเพณี เหมือนกับเป็นการขยายช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนมากขึ้น (Supachai Panitchpakdi, 2001, p. 188)

จากทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศและเหตุผลในการเปิดการค้าเสรี สามารถสรุปได้ว่าประเทศต่าง ๆ ควรทำการผลิตเฉพาะสินค้าที่มีปริมาณทรัพยากรการผลิตในประเทศมากและมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบมากกว่าประเทศอื่น แล้วนำสินค้านั้นมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันเพื่อให้ประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการส่งออกสินค้า และประเทศคู่ค้าสามารถบริโภคสินค้าเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากประเทศต่าง ๆ มีทรัพยากร เทคโนโลยี และประสิทธิภาพในการผลิตที่ไม่เท่ากัน แต่ละประเทศจึงควรผลิตเฉพาะสินค้าที่มีต้นทุนเชิงเปรียบเทียบต่ำกว่าประเทศอื่นเพื่อส่งเป็นสินค้าออก สินค้าใดที่ผลิตขึ้นโดยมีการใช้ปัจจัยการผลิตสูง ทำให้ราคาขายสูงกว่าสินค้าที่สั่งเข้ามาจากต่างประเทศก็ไม่ควรทำการผลิตเอง แต่ควรทดแทนโดยการนำเข้า เพราะถ้าผลิตสินค้านั้น

โดยขาดความชำนาญและความเชี่ยวชาญ จะทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรการผลิต นอกจากนี้ การเปิดการค้าเสรี โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา ควรมีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ ผลได้ และผลเสียของความได้เปรียบทางการค้าและต้องมองถึงระดับการพัฒนาโดยรวมภายในประเทศ เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ

เขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย

(Thailand-Australia Free Trade Agreement)

เขตการค้าเสรี (Free Trade Area : FTA) หรือข้อตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Agreement : FTA) เป็นความตกลงระหว่าง 2 ประเทศขึ้นไป เป็นรูปแบบพื้นฐานของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ (Economic Integration) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะลดอุปสรรคทางการค้าระหว่างกันให้เหลือน้อยที่สุดเพื่อให้เกิดการค้าเสรี (Free Trade) ระหว่างกัน และปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ก็ได้ขยายขอบเขตของ FTA ให้ครอบคลุมการค้าด้านบริการ อาทิ บริการท่องเที่ยว การรักษา การพยาบาล การสื่อสาร การขนส่ง ฯลฯ พร้อมกับความร่วมมือในด้านต่าง ๆ เช่น การลงทุน การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และการอำนวยความสะดวกทางการค้าด้วย

วัตถุประสงค์ของการเปิดเขตการค้าเสรี

การเปิดเขตการค้าเสรีเป็นการสะท้อนแนวคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่า “ประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นสูงสุดเมื่อประเทศต่าง ๆ ผลิตสินค้าที่ตนมีต้นทุนในการผลิตต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ แล้วนำสินค้าเหล่านั้นมาค้าขายแลกเปลี่ยนกัน” แต่ในทางปฏิบัติ ประโยชน์สูงสุดดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นหากยังมีการเก็บภาษีขาเข้าและมีการใช้มาตรการกีดกันทางการค้าต่าง ๆ ซึ่งส่งผลบิดเบือนราคาที่แท้จริงของสินค้า และทำให้การค้าขายไม่เป็นไปอย่างเสรีและมีประสิทธิภาพ การเปิดเขตการค้าเสรีจึงเป็นเครื่องมือทางการค้าที่ประเทศต่าง ๆ สามารถใช้เพื่อขยายโอกาสในการค้า สร้างพันธมิตรทางเศรษฐกิจ พร้อม ๆ กับเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านราคาให้แก่สินค้าของตน เนื่องจากสินค้าที่ผลิตในข้อตกลงเขตการค้าเสรี จะถูกเก็บภาษีขาเข้าในอัตราที่ต่ำกว่าสินค้าที่ผลิตในประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกเขตการค้าเสรี จึงทำให้สินค้าที่ผลิตภายในกลุ่มได้เปรียบในด้านราคากว่าสินค้าจากประเทศนอกกลุ่ม

ลักษณะสำคัญของข้อตกลงเขตการค้าเสรี

ข้อตกลงเขตการค้าเสรีจะมีรูปแบบอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับประเทศคู่สัญญา จะทำความเข้าใจตกลงกัน ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวว่า ข้อตกลงเขตการค้าเสรีจะต้องมีลักษณะอย่างไร แต่มีลักษณะพื้นฐานที่เหมือนกันอยู่ 3 ประการคือ

1. มีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้า และไม่สร้างอุปสรรคทางการค้าเพิ่มต่อประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ใช่สมาชิก (No Fortress Effects)
2. ครอบคลุมการค้าระหว่างประเทศ (Substantial Coverage) ซึ่งเป็นกติกาที่องค์การการค้าโลก กำหนดไว้เพื่อปกป้องและป้องกันผลกระทบของข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่จะมีต่อประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ใช่สมาชิกของ FTA นั้น ๆ
3. มีตารางการลดภาษีหรือเปิดเสรีที่ประเทศคู่สัญญาข้อตกลงเขตการค้าเสรี เจรจากันว่าจะลดภาษีให้แก่กันสินค้าใดบ้าง จะลดอย่างไร และจะใช้ระยะเวลายาวนานเท่าไรในการลด ("ประเทศไทยกับเขตการค้าเสรี (ตอนที่ 1)," ออนไลน์, 2548)

การเจรจาข้อตกลงเขตการค้าเสรีของประเทศไทย

ปัจจุบันประเทศไทยทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีแล้ว 8 ประเทศ ได้แก่ จีน นิวซีแลนด์ บาหลีเรน ญี่ปุ่น เปรู สหรัฐอเมริกา อินเดีย ออสเตรเลีย และกลุ่มเศรษฐกิจ BIMS-TEC ซึ่งประเทศออสเตรเลียเป็นประเทศหนึ่งที่ข้อตกลงเขตการค้าเสรีมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 1 มกราคม 2548 โดยไทยจะเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์จากการทำข้อตกลงเขตการค้ากับออสเตรเลีย โดยจะมีระยะเวลาการลดภาษีเป็นร้อยละ 0 ทุกรายการภายใน 20 ปี แต่ออสเตรเลียจะมีระยะเวลาการลดภาษีภายใน 10 ปี สำหรับสินค้าเกษตรซึ่งคาดว่าจะมีผลกระทบต่อภาคเกษตรของไทยนั้น รัฐบาลไทยได้เจรจาให้มีมาตรการปกป้องพิเศษ โดยสามารถแบ่งกลุ่มสินค้าเกษตรอ่อนไหวได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1

เป็นกลุ่มสินค้าเกษตรอ่อนไหวที่มีโควตาภาษีภายใต้องค์การการค้าโลก (WTO) เนื่องจากประเทศไทยเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก ซึ่งต้องลงนามผูกพันปฏิบัติตามข้อตกลงต่าง ๆ ตามที่องค์การการค้าโลกกำหนดไว้ โดยต้องเปิดตลาดสินค้าเกษตรจำนวน 23 รายการ และมีการใช้มาตรการโควตาภาษีนำเข้าแทนมาตรการจำกัดการนำเข้า สินค้าที่สำคัญ คือ นมผง

ชาดมันเนย ซึ่งในปี 2538 ประเทศไทยมีพันธะผูกพันที่ต้องเปิดตลาดนำเข้านมผงชาดมันเนยที่ตามข้อตกลงขององค์การการค้าโลกเป็นจำนวน 45,000 ตัน โดยจะเพิ่มปีละ 1,111 ตัน และเป็นปริมาณทั้งหมด 55,000 ตันในปี 2547 โดยภาชีนำเข้านมผงชาดมันเนยในโควตาที่ผูกพันไว้ต้องไม่เกินร้อยละ 20 และภาชีนำเข้านอกโควตา ร้อยละ 237.6 และจะลดลงร้อยละ 2.4 ทุกปี จนเหลือร้อยละ 216 ปัจจุบันประเทศไทยเปิดโควตาเฉพาะสินค้านี้ภายใต้ข้อผูกพันองค์การการค้าโลก อย่างต่ำ 55,000 ตันต่อปี แต่ในทางปฏิบัติได้มีการนำเข้าจริงประมาณ 70,000 ตันต่อปี การเปิดโควตาให้กับประเทศออสเตรเลีย จำนวน 2,200 ตัน เป็นเพียงส่วนหนึ่งของส่วนที่เกิน 15,000 ตันนี้มิใช่เป็นการให้โควตาเพิ่มขึ้นแก่ประเทศออสเตรเลีย สำหรับอัตราภาชีที่เก็บกับนมผงชาดมันเนยที่ให้โควตาเฉพาะแก่ออสเตรเลีย จะไม่เกินร้อยละ 20 ในปี 2548 และจะลดลงร้อยละ 1 ทุกปี จนเหลือเป็นศูนย์ในปีที่ 20 หรือปี 2568

ตารางที่ 2.1

ภาชีนำเข้านมผงชาดมันเนยที่อยู่ในโควตาและ
นอกโควตาและปริมาณนำเข้าจริง

ปี	ปริมาณที่ผูกพัน กับ WTO (ตัน)	ปริมาณที่จัดสรร โควตา (ตัน)	ปริมาณนำเข้า จริง (ตัน)	ภาชีใน โควตา	ภาชีนอก โควตา
2538	45,000	55,000	79,919	20	237.60
2539	46,111.11	88,000	67,174	20	235.20
2540	47,222.22	88,000	70,990	20	232.80
2541	48,333.33	78,000	53,041	20	232.40
2542	49,444.44	50,600	56,036	20	228.00
2543	50,555.55	50,600	53,024	20	225.60
2544	51,666.67	65,000	58,823	20	223.20
2545	52,777.78	73,000	-	20	220.80
2546	53,888.89	-	-	20	218.40
2547	55,000	-	-	20	216.00

ที่มา: กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

จากตารางที่ 2.4 อธิบายถึงปริมาณนมผงขาดมันเนยที่จัดสรรโควตาในแต่ละปีสูงกว่าปริมาณที่ผูกพันไว้กับองค์การการค้าโลก และภาษีในโควตาที่นำเข้ามาในโควตากำหนดไว้ร้อยละ 20 แต่ในทางปฏิบัติจริง จัดเก็บในอัตราร้อยละ 5 (“สถิติการนำเข้า-ส่งออก,” ออนไลน์, 2548)

กลุ่มที่ 2

กลุ่มที่มีมาตรการปกป้องพิเศษ (Special Safeguards) เช่น เนื้อโค เนื้อหมู เครื่องในสัตว์ เนยแข็ง นมผงบางชนิด และส้ม เป็นต้น สินค้ากลุ่มนี้จะค่อย ๆ ลดภาษีนำเข้าเป็นร้อยละ 0 ในระยะเวลายาวนานกว่าสินค้าเกษตรที่ไม่อ่อนไหวอื่น ๆ เพื่อให้สินค้าเกษตรนั้นมีเวลาในการปรับตัว และหากปีใดมีการนำเข้าสินค้านั้นสูงเกินกว่าปริมาณที่กำหนดไว้หรือที่เรียกว่า Trigger Level (คำนวณจากปริมาณการนำเข้าเฉลี่ยย้อนหลัง 3 ปี (ปี 2543-2545) ประเทศไทยสามารถกลับไปเก็บภาษีกับปริมาณนำเข้าสินค้าส่วนที่เกิน Trigger Level ที่อัตราเดิมก่อนลดภาษี หรือที่อัตราปกติ (MFN rate) ของสินค้านั้นได้โดยใช้อัตราใดอัตราหนึ่งที่ต่ำกว่า (“เขตการค้าเสรี : ยุทธศาสตร์ในการส่งออก,” ออนไลน์, 2548)

การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย ในมุมมองด้านผลกระทบต่อผู้ผลิตในภาคธุรกิจ เป็นการเพิ่มโอกาสในการส่งออกได้มากขึ้น เนื่องจากภาษีนำเข้าของประเทศออสเตรเลีย ลดลง และเป็นการลดภาระที่ต้องนำเข้าวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าและเพิ่มการแข่งขันภายในประเทศ เพราะข้อตกลงเขตการค้าเสรีจะเป็นการช่วยลดต้นทุนการนำเข้าของผู้ผลิตและเพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้ผลิตสามารถนำเข้าได้จากหลายแหล่งมากขึ้น ส่งผลให้สามารถขายสินค้าได้ในราคาที่ถูกลง ถือเป็นการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านราคาให้แก่ผู้ผลิต อย่างไรก็ตาม มีผู้ผลิตอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการเปิดเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย คือกลุ่มของผู้ผลิตสินค้าเพื่อขายในประเทศ เช่น เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ที่ทำการผลิตนํ้านมดิบเพื่อป้อนสู่ภาคอุตสาหกรรมนมในประเทศจะต้องแข่งขันกับนมผงขาดมันเนย ที่เป็นสินค้านำเข้าที่มีราคาถูกและนำมาใช้ในการผลิตนมพร้อมดื่ม จึงทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมต้องมีการพัฒนาและแข่งขันเพื่อเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย

จากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ความต้องการบริโภคนมในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเป็นลำดับ ทำให้ปริมาณความต้องการการผลิตนํ้านมดิบเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมแปรรูปเป็นนมพร้อมดื่ม และผลิตภัณฑ์นมประเภทอื่น ๆ สูงขึ้นตามไปด้วย ประเทศไทยสามารถผลิตนํ้านมดิบได้เฉลี่ยประมาณ ปีละ 600,000 ตันต่อปี แต่ความต้องการบริโภคภายในประเทศจากการเปรียบเทียบปริมาณ

นํ้ามันดิบที่ใช้ในการผลิตกับปริมาณการผลิตนํ้ามันดิบในส่วนที่ส่งเข้าโรงงาน พบว่ายังคงมีความขาดแคลนอยู่เป็นจำนวนมากในแต่ละปี เนื่องจากปริมาณนํ้ามันดิบที่ผลิตในประเทศมีปริมาณไม่เพียงพอในการใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิต ทำให้มีการนำเข้าวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตนมพร้อมดื่ม เช่น นมผงขาดมันเนย เพื่อนํามาแปรรูปโดยละลายกับนํ้าให้เป็นนมพร้อมดื่มในสัดส่วน นมผงขาดมันเนย 1 ส่วน ต่อนํ้า 10 ส่วน เพื่อให้ได้นมพร้อมดื่มเพิ่มขึ้นทุกปี

ตารางที่ 2.2
ปริมาณนํ้ามันดิบที่ต้องใช้ผลิตนมพร้อมดื่มและ
ปริมาณนํ้ามันดิบที่ส่งเข้าโรงงาน

หน่วย : ตัน

ปี	นํ้ามันดิบที่ใช้ผลิตนมพร้อมดื่ม	นํ้ามันดิบที่ส่งเข้าโรงงาน	นํ้ามันดิบส่วนที่ขาด
1988	156,757	86,124	70,633
1989	171,049	102,440	68,609
1990	203,490	123,982	79,508
1991	256,378	157,760	98,618
1992	302,479	206,869	95,640
1993	362,807	275,677	87,130
1994	425,903	308,058	117,845
1995	542,832	334,284	208,548
1996	654,203	362,810	291,393
1997	668,370	394,015	274,355
1998	511,405	419,630	91,775
1999	573,637	445,933	127,704
2000	596,895	520,115	97,585

ที่มา: กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (อ้างถึงใน “รายงานผลการศึกษากิจการจัดทำเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย,” ออนไลน์, 2548)

นับแต่ความตกลงการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย (TAFTA) มีผลบังคับใช้ ประเทศไทยได้เปิดโควตานำเข้านมผงขาดมันเนย เพิ่มเติมเป็นจำนวน ร้อยละ 4 (2,200 ตัน) ของปริมาณโควตาภาษีที่ไทยผูกพันไว้กับองค์การการค้าโลกให้กับประเทศออสเตรเลีย น้านมและครีม 120 ตัน โดยได้มีการยกเลิกภาษีนมเด็กทารก ซึ่งเดิมเก็บอยู่ในอัตราร้อยละ 5 แทนที่ และทยอยลดภาษีไขมันเนย อาหารนม อาหารที่มีนมเป็นส่วนประกอบ โยเกิร์ต ฯลฯ และจำนวนโควตานมผงที่นำเข้าจะเพิ่มโดยอัตราขยายร้อยละ 17 ทุกช่วง 5 ปี เป็นลำดับ จนถึง 3,523 ตัน ในปี 2563 และคงปริมาณนี้ไปจนถึงปี 2567 และในปี 2568 จะทำการยกเลิกภาษีและการกำหนดโควตาทั้งหมด นอกจากนี้ ยังทยอยยกเลิกภาษีเนยและเนยแข็ง นมผงชนิดอื่น ๆ และนมข้นเหลือร้อยละ 0 ในปี 2563 ซึ่งนมและผลิตภัณฑ์นมดังกล่าวถูกจัดไว้ในรายการสินค้าอ่อนไหวรายการหนึ่ง ดังแสดงในตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3
รายการสินค้าอ่อนไหวประเภทนมและผลิตภัณฑ์นม
จากการเปิดเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย
โดยแบ่งตามพิกัดสินค้านำเข้า

ประเภท (HS-CODE)	คำบรรยาย
04.02	นมและครีม ที่ทำให้เข้มข้นหรือเติมน้ำตาลหรือสารทำให้หวานอื่น ๆ
04.03	บัตเตอร์มิลค์ นมและครีมชนิดเคอร์เดิล โยเกิร์ต เคเฟอร์ รวมทั้งนมและครีมที่หมักหรือทำให้เปรี้ยวอย่างอื่น จะทำให้เข้มข้น เติมน้ำตาลหรือสารทำให้หวานอื่น ๆ ปรงกลั่นรส เติมผลไม้ ลูกนัต หรือโกโก้ หรือไม่ก็ตาม
04.04	หางนม (เวย์) จะทำให้เข้มข้นหรือเติมน้ำตาลหรือสารทำให้หวานอื่น ๆ หรือไม่ก็ตาม ผลิตภัณฑ์ที่มีองค์ประกอบของนมธรรมชาติ จะเติมน้ำตาลหรือสารทำให้หวานอื่น ๆ หรือไม่ก็ตาม ที่ไม่ได้ระบุหรือรวมไว้ในที่อื่น

ที่มา: (“สถิติการนำเข้า-ส่งออก,” ออนไลน์, 2548)

ประเทศไทยได้ใช้มาตรการปกป้องพิเศษ (Special Safeguard) โดยกำหนดเกณฑ์จากปริมาณการนำเข้าเฉลี่ยจากออสเตรเลียย้อนหลัง 3 ปี (2543-2545) และอาจปรับปริมาณให้เหมาะสมในเชิงพาณิชย์ในสินค้าบางชนิด อย่างไรก็ตาม หากมีการนำเข้าจริงเกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในปีนั้น (Trigger Volume) ประเทศไทยก็สามารถกลับไปเก็บภาษีนำเข้าเพิ่มสูงขึ้นได้โดยใช้อัตราภาษีก่อนเริ่มลด (ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2546) และสามารถนำมาตราการนี้จนถึงปี 2558 และ 2563 ("ความตกลงการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย (TAFTA) : เรื่อง การลดภาษีสินค้า," ออนไลน์, 2548) แนวทางนี้จึงเป็นแนวทางการใช้มาตรการปกป้องสำหรับสินค้าเกษตรอ่อนไหวเพื่อช่วยไม่ให้สินค้านำเข้าจากออสเตรเลียส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมภายในของประเทศและให้เวลาสำหรับเกษตรกรและอุตสาหกรรมมีเวลาในการปรับตัว

จากรายงานการศึกษาพบว่า การเปิดเสรีนำเข้าตลาดนมผงให้กับประเทศออสเตรเลียมีผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนี้ ("รายงานผลการศึกษากิจการเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย," ออนไลน์, 2548)

ด้านบวก

การเปิดตลาดนมผงให้กับประเทศออสเตรเลีย แม้ว่าจะเป็นภาวะคุกคามต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม แต่ขณะเดียวกัน การตระหนักถึงภาวะคุกคามดังกล่าวจะทำให้เกษตรกรในประเทศต้องปรับตัวในการที่จะพัฒนาประสิทธิภาพและศักยภาพในการผลิตให้มากขึ้น ที่ผ่านมา เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมประสบปัญหาเรื่องข้อตกลงในการเปิดตลาดนมและผลิตภัณฑ์นมที่ประเทศไทยมีพันธะอยู่กับองค์การการค้าโลกอยู่แล้ว ดังนั้น การเปิดเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย จึงเป็นแรงกระตุ้นให้เกษตรกรมีการปรับปรุงในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจากข้อตกลงเขตการค้าเสรีเพิ่มมากขึ้น

ด้านลบ

เนื่องจากประเทศออสเตรเลียมีศักยภาพในการผลิตน้ำนมดิบมากกว่าของประเทศไทย และมีวิวัฒนาการมาเป็นระยะเวลานานในการบริหารจัดการโคนม ตลอดจนเกษตรกรในประเทศมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง สามารถร่วมกันกำหนดนโยบายด้านอุตสาหกรรมนมของประเทศได้นอกจากนี้ สายพันธุ์โคนมในประเทศออสเตรเลียมีการพัฒนาตลอดเวลา โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาสายพันธุ์เพื่อให้ได้ผลผลิตน้ำนมที่มากขึ้น เท่ากับเป็นการลดต้นทุนการผลิตนมและผลิตภัณฑ์นมของประเทศออสเตรเลีย ดังนั้น ต้นทุนการผลิตนมผงของออสเตรเลียจึงอยู่ในระดับที่ต่ำ และมีราคาต่ำกว่าต้นทุนการผลิตนมและผลิตภัณฑ์นมในประเทศไทย หากเปิดให้มีการนำเข้านมผงอย่างเสรีจากออสเตรเลียมาใช้ในอุตสาหกรรมการผลิตนมพร้อมดื่มเพื่อบริโภคใน

ประเทศ โอกาสที่ผู้ประกอบการจะหันไปใช้วัตถุดิบที่เป็นนมผงนำเข้าจากต่างประเทศจึงเป็นไปได้สูงเนื่องจากมีราคาถูกกว่า ทำให้เกิดปัญหาของนํ้านมข้นตลาดและราคานํ้านมดิบตกต่ำ หากเกษตรกรต้องการขายนํ้านมดิบจะต้องลดราคาดลง และจากการศึกษาของ (“ผลกระทบของข้อตกลงองค์การการค้าโลกต่อเกษตรกรโคนมไทย,” ออนไลน์, 2548) ได้สรุปว่า ผลกระทบของข้อตกลง เขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลียจะทำให้เกษตรกรไทยผู้เลี้ยงโคนมสูญเสียผลประโยชน์ ส่วนผู้ที่ได้รับผลประโยชน์คือ ผู้ประกอบการแปรรูปนมพร้อมดื่มและอุตสาหกรรมนม เนื่องจากต้นทุนการผลิตจะถูกลง เพราะต้นทุนจากการนำเข้านมผงถูกกว่าต้นทุนในการใช้นํ้านมดิบในประเทศ ผู้บริโภคจะได้ประโยชน์ในด้านการบริโภคนมและผลิตภัณฑ์นมในราคาที่ไม่สูงมาก แต่จะเสียประโยชน์ในเรื่องของโภชนาการด้านการบริโภคนมเพราะคุณภาพของนมพร้อมดื่มที่ทำจากนมสดมีคุณค่าทางโภชนาการสูงกว่านมพร้อมดื่มที่ทำจากนมผง

ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม

ประเทศไทยมีการเลี้ยงโคนมโดยการส่งเสริมของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มาเป็นเวลากว่า 40 ปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 โดยความร่วมมือของรัฐบาลประเทศเดนมาร์ก ได้มีการทดลองนำโคนมเข้ามาเลี้ยงที่อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี จนกระทั่งการเลี้ยงโคนมมีการขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ เกษตรกรจึงเริ่มให้ความสนใจและหันมาประกอบอาชีพเลี้ยงโคนมกันมากขึ้น (สุพิน เจริญลลิต, 2542, น. 1) ต่อมา มีการบริโภคผลิตภัณฑ์นมมากขึ้น และรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงโคนมเพื่อทดแทนการนำเข้าผลิตภัณฑ์นมและวัตถุดิบนมจากต่างประเทศ โดยใช้วิธีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมทดแทนการเกษตรที่ไม่เหมาะสมในพื้นที่ ทำให้มีการเลี้ยงโคนมอย่างกว้างขวางครอบคลุมเกือบทั่วประเทศ โดยรัฐบาลส่งเสริมจัดกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้อยู่ในรูปสหกรณ์โคนมและให้รวมตัวกันเป็นรูปชุมนุมสหกรณ์โคนมแห่งประเทศไทย ปัจจุบันมีพื้นที่ ทั้งหมด 43 จังหวัด ที่มีการเลี้ยงโคนม และมีสหกรณ์โคนมทั้งสิ้น 117 สหกรณ์

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545-2549) ได้มีการวางรากฐานการพัฒนาปศุสัตว์ของประเทศระยะยาว โดยการปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรให้มีความเข้มแข็ง เป้าหมายการผลิตนํ้านมดิบในอัตราที่เพิ่มขึ้น จึงเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของรัฐบาลในการพัฒนาอาชีพและเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม

ตารางที่ 2.4

เป้าหมายการผลิตโคนมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม

แห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549)

ปี	จำนวนโคนมทั้งหมด (ตัว)	จำนวนแม่โคนม (ตัว)	ผลิตนํ้านมดิบ (ตัน)
2545	459,008	244,213	605,373
2546	493,578	261,901	660,572
2547	530,750	280,870	720,803
2548	570,723	301,212	786,527
2549	613,706	323,028	858,243
อัตราเพิ่ม (%)	7.53	7.24	9.12

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ผลผลิตนํ้านมดิบทั่วประเทศ ร้อยละ 90 อยู่ในระบบสหกรณ์โคนม ที่เหลือร้อยละ 10 อยู่ในกลุ่มผู้เลี้ยงโคนมอิสระ ("ข้อมูลและสถิติการเลี้ยงโคนมของประเทศไทย," ออนไลน์, 2548) โดยรัฐบาลได้มีการส่งเสริมให้สถาบันเกษตรกรซึ่งส่วนใหญ่คือ สหกรณ์โคนม ที่มีความพร้อมให้ตั้งโรงงานแปรรูปนมเพื่อรวบรวมนํ้านมดิบจากสมาชิกเกษตรกรมาแปรรูปเป็นนมพร้อมดื่ม เช่น นมพาสเจอร์ไรซ์ นมUHT และนมเปรี้ยว เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มธุรกิจของสหกรณ์โคนม

ดังนั้น การเลี้ยงโคนมจึงเป็นอาชีพที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาล ตลอดจน การสนับสนุน การวิจัยและการพัฒนาจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปัจจัยในการประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนม

กัญย์ชลี คูหเจริญ (2544, น. 45; เฉลิมชัย เล็กชม และ นพดล ตันวิเชียร, 2531, น. 11-19; ชุมพล เจษฎาพร, 2546, น. 4-7; อุไรวรรณ ชีวเจริญ, น. 154-156) กล่าวถึงปัจจัยที่จำเป็นในการเลี้ยงโคนม ไว้ดังนี้

1. ที่ดิน

ในการเลี้ยงโคนมนั้น ความอุดมสมบูรณ์ของดินอาจไม่จำเป็นมากเหมือนกับการปลูกพืชที่สำคัญทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้หมายความว่าที่ดินนั้นจะเป็นที่ดินเสื่อมสภาพ ทั้งนี้ที่ดินที่ใช้ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนมมีข้อจำกัดบางประการ ดังนี้

1.1 ที่ตั้งและพื้นที่ ควรอยู่ใกล้ศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบหรือเขตการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมเพื่อความสะดวกในการขนส่ง อีกทั้งเกษตรกรสามารถรับบริการและความช่วยเหลือต่างๆ ที่จำเป็นจากสัตวแพทย์ หรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เช่น บริการผสมเทียมหรือการตรวจรักษาสัตว์ที่เจ็บป่วย แต่ที่ตั้งของฟาร์มต้องอยู่ห่างจากแหล่งชุมชน โรงฆ่าสัตว์ แหล่งน้ำสาธารณะ ไม่น้อยกว่า 5 กิโลเมตรเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคที่เข้ามาในฟาร์ม นอกจากนี้ จำนวนพื้นที่ควรมีสัดส่วนเหมาะสมกับจำนวนโคที่ต้องการเลี้ยง

1.2 การคมนาคม ที่ดินที่ใช้เลี้ยงโคนมควรเดินทางได้ทุกฤดูกาลและไม่อยู่ห่างจากถนนใหญ่เกินไป ถ้าเส้นทางไม่สะดวกหรือถูกตัดขาดย่อมหมายถึงการขาดทุนที่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมจะได้รับทันที เนื่องจากในการเลี้ยงโคนมนั้นต้องขนส่งนํ้านมดิบเข้าโรงงานแปรรูปทุกวัน ซึ่งก่อนที่นํ้านมดิบจะส่งเข้าโรงงานแปรรูป ต้องส่งไปที่ศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบที่สหกรณ์โคนมแต่ละพื้นที่สร้างศูนย์ฯ ขึ้นมาเอง โดยระยะทางจากฟาร์มมายังศูนย์ฯ ต้องอยู่ในรัศมีไม่เกิน 20 กิโลเมตร หรือ 30 กิโลเมตรในกรณีที่เป็นถนนลาดยาง ("มาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์," ออนไลน์, 2548) เนื่องจากนํ้านมดิบที่รีดแล้วจะเสียได้ง่ายจากเชื้อโรคหรือเชื้อจุลินทรีย์ในอากาศ จึงต้องรีบส่งเข้าศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบในแต่ละพื้นที่ก่อน เพื่อตรวจคัดคุณภาพและเก็บในถังที่รักษาคุณภาพนํ้านมดิบก่อนนำส่งโรงงานแปรรูปนม

1.3 แหล่งน้ำ ต้องสะอาดและเพียงพอที่จะใช้ได้ในระยะยาว เพราะการเลี้ยงโคนม 1 ตัวในแต่ละวัน จะใช้ทั้งน้ำดื่มและทำความสะอาดไม่ต่ำกว่า 150 ลิตร นอกจากนี้ยังจำเป็นสำหรับการเพาะปลูกทุ่งหญ้าเพื่อเป็นอาหารของโคนมอีกด้วย

2. แรงงาน

ในการประกอบอาชีพโคนมนั้น สามารถแบ่งประเภทการใช้แรงงานได้ 2 ประเภท คือ

2.1 แรงงานในครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในครอบครัวที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมมากในระดับหนึ่งและทำกิจกรรมเลี้ยงโคนมร่วมกัน เช่น การเลี้ยงดูให้อาหาร ล้างคอกและตากมูลโค โดยทั่วไปจะมีแรงงานเฉลี่ยครอบครัวละ 1-2 คน โดยผู้ที่เป็นแรงงานหลักและคู่สมรสจะช่วยกันทำทุกอย่าง แต่ในทางปฏิบัติควรมีแรงงานอย่างน้อย 2 คน ใน

การดูแลรับผิดชอบกิจการฟาร์ม เนื่องจากโคนมต้องมีการรีดนมอย่างต่อเนื่องทุกวัน โดยไม่มีวันหยุด ดังนั้น กรณีที่คนใดคนหนึ่งมีธุระหรือเจ็บป่วยต้องมีคนแทนในงานนั้นได้

2.2 แรงงานจ้าง มักพบในฟาร์มโคนมที่มีการขยายกิจการจำนวนโคนมที่เลี้ยงหรือเพิ่งเริ่มเลี้ยงโคนม ซึ่งการจ้างแรงงานมี 2 ระดับ คือ

- แรงงานมีฝีมือ ได้แก่ ผู้จัดการฟาร์ม คนงานรีดนม เนื่องจากโคนมเป็นสัตว์ที่มีความรู้สึกไวต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การเปลี่ยนคนงานรีดนมบ่อย ๆ จะไม่เป็นผลดีต่อโคนม ดังนั้น คนงานรีดนมจะต้องเป็นคนงานที่มีประสบการณ์ในงานพอสมควร ซึ่งค่าจ้างแรงงานจะสูงกว่าแรงงานทั่วไป
- แรงงานทั่วไป เป็นแรงงานที่ไม่จำเป็นจะต้องใช้ฝีมือหรือประสบการณ์มากนักแต่ต้องเป็นคนที่ไว้ใจได้ เช่น คนงานผสมอาหารสัตว์ ส่งนม เกยวหญ้า เป็นต้น

3. เงินลงทุน

ข้อมูลจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ศึกษาเกี่ยวกับผลตอบแทนของการประกอบอาชีพของเกษตรกร โดยสำรวจจากปีเพาะปลูก 2534-2539 นั้นพบว่า การประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนมเป็นการลงทุนที่ค่อนข้างสูงและได้ผลตอบแทนช้า แต่ผลตอบแทนสุทธิที่ได้สูงกว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอื่น ๆ เช่น การปลูกข้าวโพด และการปลูกมันสำปะหลัง ดังแสดงในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.5

ผลตอบแทนการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเปรียบเทียบ

หน่วย : บาทต่อกิโลกรัม

ปี	การเลี้ยงโคนม			ข้าวโพด			มันสำปะหลัง		
	ต้นทุน	ราคา	ผลตอบแทนสุทธิ	ต้นทุน	ราคา	ผลตอบแทนสุทธิ	ต้นทุน	ราคา	ผลตอบแทนสุทธิ
2533/34	5.00	7.01	2.01	2.23	2.54	0.31	0.45	0.73	0.28
2534/35	5.34	7.12	1.78	1.95	2.69	0.74	0.49	0.82	0.33
2535/36	6.20	7.51	1.31	1.87	2.38	0.96	0.56	0.77	0.21
2536/37	6.54	7.98	1.44	2.82	2.76	-0.06	0.59	0.57	-0.02
2537/38	6.49	7.96	1.47	2.56	2.95	0.39	0.60	0.74	0.14
2538/39	6.55	7.96	1.41	2.60	3.85	1.25	0.63	1.16	0.53

ที่มา: กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (อ้างถึงใน

"รายงานผลการศึกษากิจการจัดทำเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย," ออนไลน์, 2548)

การเลี้ยงโคนมจึงมีข้อได้เปรียบกว่าอาชีพเกษตรกรรมอย่างอื่น เนื่องจากผลผลิตที่ได้ไม่ต้องขึ้นกับลักษณะดินฟ้าอากาศและได้ผลผลิตที่แน่นอน อีกทั้งราคาที่ขายได้ก็เป็นไปตามราคาประกัน อย่างไรก็ตาม การเลี้ยงโคนมต้องอาศัยเงินเป็นจำนวนมาก ซึ่งเงินลงทุนในการเลี้ยงโคนมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

3.1 เงินลงทุนนอน ได้แก่ เงินลงทุนเบื้องต้นที่ใช้จ่ายจำนวนมากสำหรับการดำเนินกิจการ คือ ค่าที่ดิน ค่าปลูกสร้างโรงเรือน ค่าพันธุ์สัตว์และค่าเครื่องมืออุปกรณ์

3.2 เงินลงทุนหมุนเวียน เป็นค่าใช้จ่ายมากที่สุดสำหรับค่าอาหารชั้นหรืออาหารผสม เนื่องจากหญ้าที่เป็นอาหารหลักมีคุณภาพต่ำ นอกจากนี้ ยังหมายถึงเงินที่ใช้จ่ายไปกับสิ่งที่สิ้นเปลือง เช่น ค่าจ้างแรงงาน ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา ค่ายารักษาโรคสัตว์ เป็นต้น

ด้วยเหตุผลจากค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการเลี้ยงโคนมที่ไม่คุ้มกับการลงทุน กรมปศุสัตว์จึงกำหนดให้เกษตรกรต้องเลี้ยงโคนมอย่างต่ำ 5 ตัวขึ้นไป ในทางบริหารจัดการทั่วไป สหกรณ์โคนมจะแบ่งเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นครัวเรือนที่เลี้ยงโคนมอย่างน้อย 5 ตัวแต่ไม่เกิน 10 ตัว และอีกกลุ่มคือ กลุ่มผู้เลี้ยงมากกว่า 10 ตัวขึ้นไป ดังนั้น การเริ่มเลี้ยงโคนมอย่างน้อยที่สุด

เกษตรกรต้องเริ่มต้นที่การลงทุนซื้อแม่โค 5 ตัว นอกจากนี้ เกษตรกรจำเป็นต้องมีที่ดินไว้เพื่อใช้ทำแหล่งน้ำสำหรับโคและทำความสะอาดทุกอย่างในฟาร์มโคนม อีกทั้งต้องก่อสร้างโรงเรือนเลี้ยงโคนมพร้อมของรีดนม เพราะโคนมนั้นจะเลี้ยงอยู่กับที่ในตัวโรงเรือน ที่ดินที่เหลือเกษตรกรต้องใช้สำหรับการปลูกหญ้า เพื่อใช้เป็นอาหารของโคที่เรียกว่า อาหารหยาบ โดยทั่วไปกำหนดให้ปลูกหญ้า 1.5 ไร่ ต่อโค 1 ตัว

ในช่วงเริ่มต้นของการลงทุนเลี้ยงโคนมนั้นมีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง ซึ่งกรมปศุสัตว์ได้แสดงข้อมูลในการเริ่มต้นลงทุนเลี้ยงโคนม ไว้ดังนี้

1. แม่โค 5 ตัว ๆ ละ 35,000 บาท	รวม 175,000 บาท
2. โรงเรือนโคพร้อมของรีดนม	รวม 50,000 บาท
3. สมทบกองทุนโครงการ จำนวนโคนม 5 ตัว ตัวละ 1,500 บาท	รวม 7,500 บาท
4. ค่าจัดทำแหล่งน้ำ 1 บ่อ	รวม 20,000 บาท
5. ค่าเครื่องมือและอุปกรณ์ในการเลี้ยงโคนม	รวม 10,000 บาท
6. เงินทุนสำรอง	รวม 15,000 บาท
	รวมทั้งสิ้น 287,500 บาท

นอกจากนี้ ค่าใช้จ่ายประจำ คือ ค่าอาหารชั้น ประมาณ 6,000-7,000 บาท/ตัว/ปี ค่ายาและค่าผสมเทียมประมาณ 600 บาท/ตัว/ปี เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมต้องลงทุนรวมทั้งหมดมากกว่า 300,000 บาท ในการเริ่มต้นอาชีพการเลี้ยงโคนม ดังนั้น เกษตรกรที่ไม่มีทุนเพียงพอหรือไม่มีที่ดินจึงไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงโคนมได้

4. หลักการจัดการฟาร์ม

การจัดการฟาร์มมีความสำคัญอย่างยิ่งและมีผลต่อปริมาณนํ้านมดิบที่เกษตรกรผู้เลี้ยงจะได้รับโดยตรง ในการเลี้ยงโคนมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและประสบผลสำเร็จได้จึงต้องมีระบบการจัดการฟาร์มที่ดี ดังนี้

4.1 เจ้าของฟาร์มหรือผู้เลี้ยง ต้องเป็นผู้ที่รักสัตว์ ให้ความเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ มีความขยันขันแข็ง อดทน ละเอียดถี่ถ้วน ช่างสังเกต เรียนรู้นิสัยโค มีความจำดีและจดจำโคแต่ละตัวในฝูงได้ มีการจดบันทึกข้อมูล สถิติ ตลอดจนทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของฟาร์มได้ การเลี้ยงโคนมจึงเป็นงานที่หนักและใช้เวลามากในแต่ละวันและไม่มีวันหยุด นับตั้งแต่ต้องรีดนมวันละ 2 เวลาทุกวัน จากนั้นจะต้องออกไปหาหญ้าหรือพืชที่เป็นอาหารโคมาให้ หรือไม่ก็ปล่อยโคลงแทะเล็มในแปลงหญ้า เมื่อเสร็จจะต้องกลับมาดูแลทำความสะอาดโรงเรือน คอกรีดและอุปกรณ์รีดนมทุกชิ้นให้สะอาดอยู่เสมอเพื่อป้องกันการติดเชื้อ และในตอนเย็นก็จะเป็นเวลารีดนมอีกครั้ง

นอกจากนี้จะต้องเป็นผู้ชนวนขายศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ จากเอกสาร ตำรา ตลอดจนการสอบถาม ผู้รู้หรือเพื่อนบ้าน และพร้อมที่จะรับวิทยาการใหม่ ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินงานกิจการของตนให้ต้นทุนการผลิตต่ำที่สุดและสามารถขายผลผลิตได้ในราคาสูง

4.2 การจัดการฝูงโคนม เจ้าของฟาร์มหรือผู้เลี้ยงต้องจัดหาพันธุ์โคนมที่มีคุณภาพ ดีที่สุดตามกำลังเงินทุนและปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้เลี้ยงต้องมีการจัดการเลี้ยงดูและปฏิบัติต่อ โคนในระยะต่าง ๆ โดยใช้ความรู้ความสามารถในวิชาการทุก ๆ สาขาตั้งแต่การเลี้ยง การให้อาหาร การผสมเทียม การดูแลสุขภาพโคอย่างถูกวิธีและเหมาะสมกับคุณภาพโคแต่ละตัว เพื่อให้ได้ ผลผลิตน้ำนมโคสูงสุด (จรัญ จันทลักษณ์, 2538, น. 29) ตลอดจนพยายามรักษาระดับ ปริมาณนมของโคทั้งฝูงให้คงที่และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สำหรับพันธุ์โคนมที่มีชื่อเสียงในขณะนี้คือ พันธุ์โฮลสไตน์ฟรีเซียน (Holstien Friesian) หรือที่เรียกว่าพันธุ์ขาวดำ ซึ่งเป็นโคที่ให้น้ำนมได้มาก สูงกว่าโคนมอื่น ๆ ทุกพันธุ์ “แต่พันธุ์โฮลสไตน์ฟรีเซียนที่เป็นพันธุ์แท้มักจะมีปัญหามากถ้าหากมี จัดการไม่ดี ดังนั้น เกษตรกรที่เริ่มเลี้ยงโคนมหรือมีฟาร์มขนาดเล็กควรเลี้ยงโคพันธุ์ผสมขาว-ดำที่มี สายเลือดไม่เกินร้อยละ 75 ซึ่งโคพันธุ์ผสมระดับสายเลือดนี้จะให้นมเฉลี่ย 2,400-2,900 กิโลกรัม ต่อระยะเวลาการให้นม 260 วัน” (“การเลี้ยงโคนม,” ออนไลน์, 2548)

4.3 การจัดการอาหารโคนม “อาหารเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในกระบวนการผลิต โคนมในด้านปริมาณผลผลิตและคุณภาพน้ำนม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดโคนมจำเป็นจะต้อง ได้รับอาหารอย่างถูกต้องทั้งอาหารหยาบและอาหารข้น โดยมีปริมาณและคุณภาพตรงกับ ความต้องการและศักยภาพการผลิตของโคนม” (กองวิชาการ กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2541, น. 14) อาหารสำหรับโคนม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

4.3.1 อาหารหยาบ หมายถึง เส้นใยต่าง ๆ เช่น ต้นข้าวโพด หญ้า ต้นข้าวฟ่าง ต้นถั่วและพืชอื่น ๆ ซึ่งจัดเป็นอาหารที่มีต้นทุนการผลิตต่อหน่วยต่ำ และสามารถหาได้ง่าย โดยต้น ข้าวโพดฝักอ่อนและหญ้าสดจะมีเกือบตลอดปี ยกเว้นในช่วงหน้าแล้งที่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมี ปัญหาในเรื่องการหาอาหารหยาบ นอกจากนี้อาหารหยาบในประเทศไทยมีคุณภาพต่ำ จึงต้องมีการปลูกทุ่งหญ้าเพื่อเป็นการปรับปรุงคุณภาพของอาหารหยาบให้ดีขึ้น ซึ่งในการจัดการทุ่งหญ้า ถ้าหญ้ามีคุณภาพดีมีความน่ากิน (Palatability) โคนมสามารถกินอาหารได้มาก มีการย่อยได้ดี จะ ทำให้โคกินหญ้าได้เต็มที่ เมื่อโคกินอาหารได้มากก็ย่อมให้น้ำนมมาก

4.3.2 อาหารข้น หมายถึงอาหารที่มาจากโรงงานอาหารสัตว์ เป็นอาหาร ประเภทโปรตีนและแร่ธาตุ เป็นการนำเอาหญ้าพืชหรือผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ มาผสมกัน เนื่องจากวัตถุดิบที่นำมาผสมเป็นอาหารขั้นนี้มีหลายชนิด จึงทำให้ราคาของอาหารขั้นค่อนข้างสูง

ซึ่งเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมสามารถซื้อได้ที่สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมหรือร้านขายอาหารสัตว์ โดยอาหารชั้นแยกออกเป็น อาหารสำหรับลูกโค อาหารโครีดนม อาหารโครุ่น อาหารโคท้อง

การให้อาหารหยাবคุณภาพดีและเสริมด้วยอาหารชั้นที่ได้สัดส่วนทั้งปริมาณและคุณภาพควบคู่ไปกับการจัดการให้อาหารที่ถูกต้องและเหมาะสม จะส่งผลให้ต้นทุนการผลิตน้ำนมลดลงคือ ลดการใช้จ่ายค่าอาหารชั้นโดยตรง ลดปัญหาด้านสุขภาพโคนมทางอ้อม และลดการสูญเสียทางเศรษฐกิจด้านไขมันในน้ำนมต่ำ (กองวิชาการ กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2541, น. 15)

ดังนั้น ในการจัดการด้านอาหารโคนม ควรจัดเตรียมทั้งอาหารหยাবและอาหารชั้นให้มีคุณภาพและปริมาณพอเพียงกับจำนวนโคนมที่เลี้ยงตลอดทั้งปี วัตถุดิบที่ใช้ควรมีราคาถูก หาได้ง่ายในท้องถิ่นนั้น ๆ และมีคุณภาพเหมาะสม ถ้ามีอาหารไม่พอให้โคกินจำเป็นต้องสำรองไว้ใช้ล่วงหน้าในฤดูกาลที่ขาดแคลน โดยเฉพาะเมื่ออาหารชั้นซึ่งเป็นต้นทุนหลักในการเลี้ยงโคนมมีราคาสูงขึ้นเรื่อย ๆ แต่ราคาน้ำนมดิบที่จำหน่ายได้ไม่เพิ่มสูงขึ้น จะทำให้เกษตรกรมีปัญหาเรื่องต้นทุนการผลิตสูง แต่รายได้น้อย

4.4 การจัดการด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม โรงเรือนเลี้ยงโคต้องแห้งและมีการทำความสะอาดและกำจัดสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ทุกวัน อีกทั้งโคนมต้องมีการอาบน้ำ ดังนั้น การจัดการด้านโรงเรือนอย่างถูกสุขลักษณะและจัดสภาพแวดล้อมของรอบ ๆ รั้วของโรงเรือน มีระบบระบายความร้อนให้โคอยู่อย่างสบาย ซึ่งจะสามารถป้องกันและควบคุมโรคต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ และทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถทำงานได้สะดวกประหยัดเวลาและแรงงาน เนื่องจากนํ้านมดิบที่รีดได้เสี่ยงจากเชื้อโรคหรือเชื้อจุลินทรีย์ต่าง ๆ การเลี้ยงโคนมจึงต้องพิถีพิถันเรื่องความสะอาดของอุปกรณ์การรีดนม โรงเรือนที่เลี้ยง ตัวแม่โคและเต้านม ไม่เช่นนั้นนํ้านมดิบที่รีดออกมาจะเสียและถูกปรับเมื่อส่งไปขายที่ศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบ

4.5 การจัดการเกี่ยวกับนํ้านมดิบ นํ้านมคุณภาพดีเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำรายได้ให้แก่ฟาร์ม แม้ว่าการจัดการด้านต่าง ๆ จะทำให้โคนมผลิตนํ้านมในปริมาณที่มาก แต่ถ้านํ้านมมีคุณภาพต่ำ ก็ทำให้รายได้ของเกษตรกรต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ดังนั้น เกษตรกรต้องมีการจัดการนํ้านมที่รีดได้ให้มีคุณภาพดีที่สุดเพื่อให้มีรายได้จากการขายนํ้านมมากที่สุด

ต้นทุนการผลิตนํ้านมดิบ (กัญยสิทธิ์ คูหาเจริญ, 2544, น. 15; ชุมพล เจษฎาพร, 2546, น. 4-7)

รายได้หลักของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมอยู่กับการจำหน่ายนํ้านมดิบ สำหรับรายได้เสริมอื่น ๆ ได้แก่ รายได้จากการจำหน่ายโคเพศผู้ รายได้จากการจำหน่ายโคคัดทิ้ง และรายได้จากการจำหน่ายมูลโคที่ได้จากการทำความสะอาดโรงเรือนแล้วนำออกตากแดดให้แห้ง เพื่อนำไปจำหน่ายเป็นปุ๋ยคอก เกษตรกรที่เริ่มเลี้ยงโคนมต้องซื้อโคนมราคาเฉลี่ยตัวละ 35,000 บาท นอกจากนี้แม่โคก็ไม่ได้ให้นมตลอดปี โดยเฉลี่ยแล้วใน 1 ปี แม่โคจะให้รีดนมได้สูงสุด 305 วันหลังจากออกลูกแล้ว และอัตราการให้นมต่อตัวต่อวันมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 8-10 กิโลกรัม/ตัว นอกจากนั้นจะเรียกว่าเป็นช่วงแม่โคแห้งนม (ดราย) 60 วัน ดังนั้น การเลี้ยงลูกโคจนถึงระยะโคสาวอุมท้อง จึงมีแต่รายจ่ายค่าอาหาร แต่ไม่มีรายได้เข้ามา โดยทั่วไปแล้วเกษตรกรจะเลี้ยงเฉพาะแม่โค โคลสาว และลูกโคตัวเมียเท่านั้น ส่วนลูกโคตัวผู้จะถูกคัดออกไป

นํ้านมดิบที่รีดจากแม่โคยังไม่สามารถบริโภคได้ จำเป็นต้องผ่านการแปรรูปให้เป็นนมพร้อมดื่มก่อน เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมจึงไม่สามารถขายนํ้านมดิบสู่ผู้บริโภคโดยตรงได้ ต้องขายสู่โรงงานแปรรูปนมอย่างเดียว ในการแปรรูปนมแบ่งเป็น 2 รูปแบบคือ การพาสเจอร์ไรท์ และยูเอชที (long life) ศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบจึงเป็นแหล่งรับซื้อนํ้านมดิบของเกษตรกร ช่วงก่อนหน้านี้นั้นศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบเป็นของโรงงานแปรรูปเอกชนสร้างไว้รับซื้อนํ้านมดิบ ปัจจุบันรัฐบาลให้งบแก่สหกรณ์โคนมแต่ละพื้นที่สร้างศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบขึ้นมาเอง โดยสหกรณ์โคนมทำหน้าที่เป็นคนกลางในการรับซื้อนํ้านมดิบก่อนขายให้โรงงานแปรรูปอีกทีหนึ่ง ราคานํ้านมดิบจึงมี 2 ราคา คือ ราคาหน้าฟาร์ม (ศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบ) และราคาหน้าโรงงานแปรรูปนม โดยราคาจะต่างกันประมาณ 1 บาทต่อกิโลกรัม ดังแสดงในตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6

ต้นทุนการผลิตน้ำมันดิบ ราคาน้ำมันดิบที่เกษตรกรขายได้โดยเฉลี่ย

ปี	ต้นทุนน้ำมันดิบ (บาท/กก.)	ราคาน้ำมันดิบที่เกษตรกร ขายได้ (บาท/กก.)/(กำไร)	ราคากลางน้ำมันดิบถึง โรงงานแปรรูป (บาท/กก.)
2536	6.53	7.98 (1.45)	9.25
2537	6.57	7.96 (1.39)	9.25
2538	6.55	7.96 (1.41)	9.25
2539	7.25	9.67 (1.82)	10.50
2540	7.74	9.39 (1.65)	12.50
2541	7.72	10.66 (2.94)	12.50
2542	7.47	10.94 (3.47)	12.50
2543	7.56	11.12 (3.56)	12.50
2544	8.03	11.31 (3.28)	12.50
2545	8.15	11.34 (3.19)	12.50

ที่มา: ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
(อ้างถึงใน “รายงานผลการศึกษากิจการจัดทำเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย,” ออนไลน์,
2548)

การรับซื้อน้ำมันดิบ (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541, น. 2-6)

ตลาดรับซื้อน้ำมันดิบที่สำคัญคือ บริษัทผู้ผลิตนมพร้อมดื่ม เช่น บริษัท โฟร์โมสต์ จำกัด บริษัทอุตสาหกรรมนมไทย จำกัด บริษัท เนสท์เล่ จำกัด บริษัท ซีพี-เมจิ จำกัด ฯลฯ โดยทำการรับซื้อน้ำมันดิบจากสหกรณ์ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ส่วนองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.) ทำหน้าที่รับซื้อจากสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมหรือฟาร์มที่อยู่ในโครงการส่งเสริมของ อ.ส.ค. เป็นหลัก นอกจากนี้มีแหล่งรับซื้ออื่น ๆ ที่เป็นสหกรณ์โคนมและมีโรงงานผลิตนมพร้อมดื่มของตัวเอง เช่น สหกรณ์โคนมหนองโพ จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) สหกรณ์โคนมนครปฐม จำกัด

ซึ่งแหล่งรับซื้อน้ำมันดิบเหล่านี้จะกำหนดราคาซื้อโดยใช้มาตรฐานที่ใกล้เคียงกัน โดยอาศัยปัจจัยหลัก 2 ประการในการกำหนดราคา ดังนี้

1. ราคาพื้นฐาน เป็นราคาขั้นต่ำในการรับซื้อน้ำมันดิบจากเกษตรกร ปัจจุบันราคาอยู่ที่ 12.50 บาทต่อกิโลกรัม
2. ราคาตามคุณภาพ โดยศูนย์รวบรวมน้ำมันดิบจะเก็บตัวอย่างเพื่อตรวจสอบคุณภาพของน้ำมัน เช่น การปลอมปน ปริมาณจุลินทรีย์ เปอร์เซ็นต์ไขมัน และเปอร์เซ็นต์ของแข็งที่ไม่ใช่ไขมัน ถ้าน้ำมันมีคุณภาพดีก็จะได้รับราคาสูงกว่ามาตรฐาน ในขณะที่น้ำมันดิบที่ไม่ได้มาตรฐานจะถูกปรับราคาลงตามเงื่อนไขที่กำหนดเช่นกัน

ปัญหาของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม (กองวิชาการ กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2541, น. 33-34;

เจริญ จันทลักษณ์, 2537, น. 5, 40; ชุมพล เจษฎาพร, 2546, น. 14-16; ประสบ บุณมานัส, 2531, น. 114-115; ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541, น. (2-6)-(2-7); "แผนปฏิบัติการด้านปศุสัตว์ (โคนม)," ออนไลน์, 2548)

จากการศึกษาสภาพปัญหาในการเลี้ยงโคนมของนักวิชาการและหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ สามารถสรุปปัญหาในการเลี้ยงโคนม ของเกษตรกร ได้ดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต

1.1 ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปโคนมไม่ชอบอากาศร้อน เป็นที่โล่ง อากาศสามารถถ่ายเทได้ ชอบที่ดอน ไม่มีน้ำท่วมขัง หากท้องที่ใดมีสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างไป ย่อมมีผลกระทบต่อการเติบโตและปริมาณน้ำนมของโคนม

1.2 ขนาดและคุณภาพของที่ดิน โดยปกติกำหนดแปลงปลูกหญ้า 2 ไร่ ต่อโคนม 1 ตัว ในกรณีที่พื้นที่เป็นหญ้าเถาว์ แต่ถ้าเป็นหญ้าต้นจะใช้ 1 ไร่ต่อโคนม 1 ตัว แต่ในความเป็นจริงพบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ฟาร์มค่อนข้างจำกัด ทำให้พื้นที่สำหรับทำแปลงปลูกหญ้าต่อปริมาณโคนมที่เลี้ยงต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด หญ้าที่ปลูกได้จึงไม่เพียงพอสำหรับโคนม

1.3 แรงงาน การเลี้ยงโคนมเป็นงานที่ใช้ความรู้เฉพาะ ต้องมีแรงงานทำงานเต็มเวลา 1 คน ทุกวันและตลอดปี โดยทั่วไปจะใช้แรงงานเฉลี่ยในครอบครัวละ 1-2 คน ซึ่งถ้าต้องการขยายจำนวนโคนมที่เลี้ยง จะมีข้อจำกัด เนื่องจากแรงงานที่ต้องการจ้างหายากและค่าจ้างสูง เช่น คนงานรีดนม ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะและความชำนาญสูง ถ้าเกษตรกรต้องการจ้างแรงงานจะส่งผล

ให้มีต้นทุนในการผลิตเพิ่มขึ้น จึงทำให้เกษตรกรนิยมดูแลและเลี้ยงโคนมด้วยตนเองโดยใช้แรงงานภายในครอบครัวหรือใช้เครื่องผ่อนแรงเข้ามาช่วยในการทำงาน

1.4 การจัดการฟาร์ม เป็นปัญหาส่วนใหญ่ที่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมประสบในสภาพการณ์ปัจจุบัน เนื่องจากขาดความรู้ความสามารถและศักยภาพที่เพียงพอในการจัดการด้านต่าง ๆ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำ ขาดความรู้ความเข้าใจในวิธีการเลี้ยงดู การจัดการด้านการให้อาหาร การคัดเลือกพันธุ์โคนมที่ให้ผลผลิตสูง การจัดการฝูงโคนม และให้ความสำคัญด้านสุขอนามัยในฟาร์มค่อนข้างน้อยจึงส่งผลให้ปริมาณน้ำนมดิบต่ำกว่าที่ควรได้รับ หรือมีสารปนเปื้อนต่าง ๆ ในน้ำนมดิบ มีผลให้ถูกตัดราคา ได้กำไรน้อยหรือถูกปฏิเสธการรับซื้อน้ำนม นอกจากนี้ ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมที่เป็นเวลานาน ก็อาจเป็นอุปสรรคต่อการรับรู้เทคนิคการผลิตใหม่ ๆ ได้ เพราะเกษตรกรบางคนรู้สึกว่าการเลี้ยงโคนมมานาน ย่อมรู้ดีกว่าผู้ที่นำวิทยาการมาเผยแพร่ทำให้ไม่ยอมรับความรู้และนำวิทยาการใหม่ ๆ มาปรับใช้ในการประกอบอาชีพ (กัญย์ชลิ คุหเจริญ, 2544, น. 42)

2. น้ำนมดิบ

ในแต่ละปี เกษตรกรเป็นจำนวนมากไม่สามารถขายน้ำนมดิบได้หรือขายได้ก็ได้ราคาต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งมีสาเหตุมาจาก

2.1 การปลอมปนน้ำนมดิบ บางส่วนเกิดจากความตั้งใจของเกษตรกร เช่น การเติมน้ำ บางส่วนเกิดจากความไม่ตั้งใจ เช่น การปนเปื้อนของน้ำลงในน้ำนมดิบในระหว่างช่วงเคลื่อนย้ายนมจากศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบไปยังโรงงานแปรรูป เป็นต้น

2.2 วิธีการทดสอบคุณภาพน้ำนมดิบ เช่น การใช้แอลกอฮอล์ทดสอบปริมาณของจุลินทรีย์ในน้ำนม ซึ่งพบว่ามี ความแปรปรวนในการทดสอบแต่ละครั้ง

2.3 กระบวนการเก็บนมที่ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบ และการขนส่ง ช่วงที่ผ่านมามีพบว่าการรวบรวมน้ำนมดิบของศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบมีปัญหาในเรื่องการเก็บรักษาน้ำนมก่อนส่งเข้าโรงงาน อุณหภูมิที่ใช้เก็บไม่ต่ำพอ อันเป็นผลมาจากความไม่พร้อมของอุปกรณ์ ไม่มีไฟฟ้าสำรองเวลาไฟฟ้าดับ นอกจากนี้ การขนส่งของน้ำนมดิบจากเกษตรกรถึงศูนย์ฯ ในบางพื้นที่ต้องใช้เวลามาก คุณภาพของน้ำนมดิบเมื่อถึงศูนย์จึงลดลง

2.4 คุณภาพของน้ำนมดิบไม่ได้มาตรฐาน เช่น มีจุลินทรีย์สูงเกินไป สาเหตุเกิดจากการจัดการในด้านต่าง ๆ ไม่ดีพอ ส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่รอบคอบของเกษตรกร และบางส่วนเกิดจากความไม่พร้อมของตัวเกษตรกร

2.5 ราคาน้ำมันดิบที่หน้าโรงงานแปรรูปถูกกำหนดไว้ในราคาเดียวกัน ทำให้ไม่สร้างแรงจูงใจสำหรับเกษตรกรและสหกรณ์โคนมในการพัฒนาคุณภาพน้ำมันดิบ รวมทั้งการกำหนดราคารับซื้อน้ำมันดิบของสหกรณ์โคนมจากสมาชิกก็ไม่พิจารณาเพิ่มราคาตามคุณภาพเท่าที่ควร

3. ปัญหาด้านการตลาด (อวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ และ พัทรินทร์ ประสนธิ์, น. 78-80) เป็นปัญหาที่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและสหกรณ์โคนมประสบอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาภาครัฐได้พยายามหาแนวทางในการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง โดยจัดซื้อน้ำมันจากเกษตรกรเพื่อลดปัญหาน้ำมันดิบล้นตลาด โดยการกำหนดนโยบายโครงการอาหารเสริม (นม) ปี 2535 เพื่อให้นักเรียนชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาต้นในช่วงเปิดภาคการศึกษา เริ่มจากการแจกนมให้เด็กนักเรียนชั้นอนุบาล ต่อมาขยายจนถึงเด็กนักเรียนชั้น ป.6 และเพิ่มระยะเวลาการแจกจากเดิม 120 วันต่อปี เป็นเวลา 200 วันต่อปี... ถึงแม้ว่าโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนจะเน้นการใช้น้ำมันดิบจากในประเทศเท่านั้น แต่มีข้อจำกัดที่ผู้ประกอบการสามารถรับซื้อน้ำมันดิบจากเกษตรกรได้เพียง 200 วัน ทำให้เกิดปัญหาน้ำมันดิบล้นในช่วงปิดเทอม เกษตรกรจึงต้องทนทุกข์เนื่องจากไม่มีการรับซื้อจากโรงงานผลิต นอกจากนี้ ปัญหาอื่นที่ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมต้องเทน้ำมันดิบทิ้ง คือ

3.1 รูปแบบการซื้อ-ขาย น้ำมันดิบยังไม่ได้ระบบ กล่าวคือ ไม่มีการจัดระบบแบ่งเขต (Zoning) ซื้อ-ขายน้ำมันดิบระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและสหกรณ์ฯ กับผู้ประกอบการนมโรงเรียน ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและสหกรณ์ฯ สามารถนำน้ำมันดิบที่ผลิตได้ออกจำหน่ายทั่วประเทศซึ่งทำให้เกิดการติดราคากับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อให้น้ำมันดิบของตนจำหน่ายได้ บางสหกรณ์ฯ มีพื้นที่อยู่ในเขตภาคกลางแต่ได้ส่วนแบ่งการตลาดในการจำหน่ายน้ำมันดิบให้แก่ผู้ประกอบการนมโรงเรียนในเขตภาคใต้ ระยะทาง ระยะเวลาในการขนส่งทำให้คุณภาพน้ำมันดิบลดลง และเมื่อไปถึงปลายทางที่โรงงาน นมบางส่วนจึงเสีย และเมื่อโรงงานนำไปแปรรูปขายให้โรงเรียน เด็กนักเรียนซึ่งเป็นผู้บริโภคจึงได้รับผลกระทบไปด้วย

3.2 ไม่มีการจัดโควตาให้กับโรงงานในการรับซื้อน้ำมันดิบจากเกษตรกรในช่วงปิดเทอม หรือแม้กระทั่งวันหยุดเสาร์-อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ที่นักเรียนไม่ได้มาโรงเรียน เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมจึงไม่สามารถจำหน่ายน้ำมันดิบได้ ซึ่งธรรมชาติของโคนมจะผลิตน้ำมันทุกวันและน้ำมันดิบที่ได้ไม่สามารถเก็บไว้ได้ในเวลานาน เมื่อเกษตรกรไม่สามารถจำหน่ายน้ำมันดิบได้จึงทำให้มีน้ำมันดิบล้นตลาดและทำให้ต้องเททิ้งในที่สุด

4. แผนยุทธศาสตร์หรือโครงการต่าง ๆ ของรัฐที่ผ่านมา ถูกเบี่ยงเบนให้สอดคล้องกับธุรกิจกลุ่มผลประโยชน์ โดยมุ่งแต่ขยายพื้นที่การเลี้ยงโคนมและเพิ่มผลผลิตน้ำนมดิบของแม่โค แต่ไม่ได้เน้นการลดต้นทุนการผลิต โดยเฉพาะต้นทุนหลักคือราคาพันธุ์แม่โค และอาหารโค ซึ่งต้นทุนอาหารชั้นมากกว่าต้นทุนอาหารหยาบ แต่โครงการต่าง ๆ ที่ออกมามุ่งลดต้นทุนการผลิตเฉพาะส่วนของอาหารหยาบ เนื่องจากอาหารชั้นนั้นเป็นธุรกิจมากกว่า 2,000 ล้านบาทที่ผลิตจากกลุ่มโรงงานอาหารสัตว์เพียง 2-3 โรงงานเท่านั้น

5. การแข่งขันกับนมผงนำเข้าจากต่างประเทศเนื่องจากการเปิดเสรีทางการค้า ("รายงานผลการศึกษาการจัดทำเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย," ออนไลน์, 2547) การเปิดเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลียในปี 2548 มีผลต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในประเทศ เพราะศักยภาพในการผลิตน้ำนมดิบของไทยมีน้อยกว่าออสเตรเลีย ตลอดจนเกษตรกรไทยมีการรวมตัวกันน้อยกว่าเกษตรกรของประเทศออสเตรเลีย นอกจากนี้ สายพันธุ์โคนมในประเทศออสเตรเลียมีการพัฒนาเพื่อให้ได้ผลผลิตน้ำนมที่มากขึ้นและต่อเนื่อง ทำให้ต้นทุนการผลิตนมและผลิตภัณฑ์นม เช่น นมผง มีราคาลดลง ซึ่งเมื่อต้นทุนการผลิตนมผงของออสเตรเลียต่ำ จึงมีการนำเข้านมผงในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยผู้ประกอบการผลิตนมแปรรูปพร้อมดื่มจะหันไปใช้วัตถุดิบที่นำเข้าจากต่างประเทศที่มีราคาถูกกว่าเพื่อลดต้นทุนการผลิต ทำให้เกิดปัญหาของน้ำนมล้นตลาด และราคาน้ำนมดิบตกต่ำ ซึ่งถ้าเกษตรกรต้องการขายน้ำนมดิบก็ต้องลดราคาลง

สภาพสังคมและวิถีชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม (จรัญ จันทลักษณ์, 2537, น. 14; ชุมพล เสงฆาพร, 2546, น. 16-17; เบญจพรรณ เอกะสิงห์ และคณะ, 2540, น. 21, 48; ราชัย ชูศิลป์กุล, สัมภาษณ์)

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีสภาพชีวิตและความผูกพันอยู่กับการดูแลโคนมตลอดทั้งวัน โดยเกษตรกรจะมีการพบปะสังสรรค์กันตอนส่งนมในช่วงเช้าและเย็นที่สหกรณ์โคนมหรือศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบที่อยู่ในสังกัดสหกรณ์โคนม โดยสหกรณ์โคนมหรือศูนย์รวมน้ำนมดิบมีหน้าที่บริหารจัดการด้านการตลาด รักษาผลประโยชน์ของเกษตรกร เป็นตัวกลางระหว่างเกษตรกรโคนมกับโรงงานเอกชนผู้แปรรูป และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่จึงมีการรับรู้ข้อมูลและสถานการณ์ต่าง ๆ จากโลกภายนอกผ่านสหกรณ์โคนม

ในการประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนมส่วนใหญ่มักใช้แรงงานภายในครอบครัว ในรายที่ทั้งสามีและภรรยาทำงานที่ฟาร์ม การทำธุระที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อกับฟาร์ม เช่น การร่วม

ประชุมสหกรณ์ฯ การส่งนม มักเป็นหน้าที่ของสามี ตลอดจนการเข้ารับการฝึกอบรมที่ส่วนใหญ่ฝ่ายชายจะเป็นผู้ไปรับการฝึกอบรมเรื่องการเลี้ยงโคนม แล้วนำความรู้มาถ่ายทอดให้แก่ภรรยาอีกครั้งหนึ่ง โดยฝ่ายหญิงมักให้เหตุผลว่าไม่มีเวลา เนื่องจากต้องรับผิดชอบทั้งงานบ้านและงานฟาร์มพร้อม ๆ กัน สำหรับความสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในหมู่บ้าน มักไม่ค่อยเข้ากลุ่มอย่างเหนียวแน่น แต่สำหรับกลุ่มที่เลี้ยงโคนมด้วยกันจะมีการรวมกลุ่มปรึกษาหารือกันดี ในบางหมู่บ้านเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมักเข้ากลุ่มบุคคลอื่นไม่ค่อยได้ เพราะต้องกลับไปรีดนมในช่วงเย็นทุกวัน โอกาสที่พบปะสังสรรค์หรือร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ กับกลุ่มบุคคลอาชีพอื่นในหมู่บ้านจึงมักไปสายหรือขาดหายไป เช่น งานฉาปนกิจศพ โดยปกติจะมีการประกอบพิธีในช่วงเย็น แต่ถ้าผู้ไปร่วมพิธีเป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่ต้องรีดนมในช่วงเย็น มักจะฝากเงินช่วยงานพร้อมกล่าวคำขอโทษที่ไม่สามารถเข้าร่วมพิธีได้ หรือถ้าผู้ที่เป็นเจ้าภาพจัดงานเป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม และแขกผู้มาในงานศพส่วนใหญ่มีอาชีพเดียวกัน ก็จะเลื่อนพิธีฉาปนกิจศพให้เร็วขึ้นกว่ากำหนดการทั่วไป เพื่อให้สมาชิกที่ประกอบอาชีพเดียวกันสามารถกลับไปรีดนมในตอนเย็นได้ ในเชิงสถานะทางสังคม ผู้ที่เปลี่ยนอาชีพจากงานรับจ้างทั่วไปมาประกอบกิจการเลี้ยงโคนมของตนเอง มักได้รับยกย่องฐานะทางสังคมสูงขึ้น โดยผู้คนจะทักทายปราศรัย และให้เข้าร่วมสมาคมด้วยความเท่าเทียมกัน นอกจากฐานะทางสังคมดีขึ้นแล้ว ยังมีอิสระในด้านเวลาและสถานที่ทำงานมากกว่าอาชีพอื่น

นโยบายของภาครัฐและมาตรการรองรับผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม

รัฐบาลหลายยุคมีความพยายามในการสนับสนุนและพัฒนากลุ่มเลี้ยงโคนมในประเทศ เพื่อให้เป็นอาชีพทางเลือกหนึ่งของเกษตรกร และเพื่อเพิ่มปริมาณนํ้านมดิบให้เพียงพอต่อความต้องการบริโภคภายในประเทศ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรและสหกรณ์โคนมยังประสบปัญหาหลายประการ ที่สำคัญคือ การผลิตนํ้านมดิบของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและอุตสาหกรรมโคนมในปัจจุบัน ยังขาดศักยภาพ ขาดอำนาจต่อรอง ขาดเสถียรภาพและความมั่นคงในอาชีพ ทำให้ไม่สามารถแข่งขันกับสินค้าผลิตภัณฑ์นมจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปิดการค้าเสรีระดับทวิภาคีระหว่างไทยกับออสเตรเลีย ดังนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาโคนมและนํ้านมดิบเพื่อรองรับการเปิดเสรีทางการค้า จากการศึกษาผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลียต่อธุรกิจโคนมและผลิตภัณฑ์ ("ผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้า

เสรีไทย-ออสเตรเลีย ต่อธุรกิจโคเนื้อ โคนมและผลิตภัณฑ์ #2," ออนไลน์, 2547) ได้เสนอมาตรการรองรับผลกระทบต่อภาครัฐและเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมไว้ ดังนี้

ภาครัฐ

1. วิจัยและพัฒนาพันธุ์โคนมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของไทย
2. วิจัยอาหารที่มีโปรตีนสูง
3. ส่งเสริมสหกรณ์ และการรวมกลุ่ม
4. สร้างระบบบริหารจัดการอุตสาหกรรมนมทั้งระบบให้เป็นเอกภาพ
5. ส่งเสริมการใช้นมดิบในอุตสาหกรรมอื่น ๆ
6. รัฐบาลไทยต้องติดตามการปฏิบัติของรัฐบาลออสเตรเลียภายใต้ของตกลงเขตการค้าเสรีอย่างใกล้ชิด

7. มาตรการปกป้องพิเศษ (Special Safeguard) เป็นมาตรการปกป้องสินค้าและอุตสาหกรรมซึ่งนมและผลิตภัณฑ์นมเป็นรายการหนึ่งใน 23 รายการ โดยใช้เกณฑ์การนำเข้าสินค้าที่คำนวณจากปริมาณนำเข้าเฉลี่ยจากออสเตรเลียย้อนหลัง 3 ปี (2543-2545) โดยหากมีการนำเข้าเกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในปีนั้น ๆ ประเทศไทยสามารถเก็บภาษีนำเข้าสูงกว่าที่กำหนดได้ภายใน 20 ปี นับจากความตกลงการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลียมีผลบังคับใช้ เพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีเวลาในการปรับตัวเพื่อแข่งขันกับสินค้านำเข้าจากออสเตรเลียได้

8. รัฐบาลต้องมีมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคเชิงคุณภาพด้วยความชัดเจนและถูกต้องในผลิตภัณฑ์นม

9. เพิ่มภาษีสินค้าเครื่องดื่มอื่น ๆ
10. สร้างผลิตภัณฑ์ที่ใช้นมเป็นวัตถุดิบ เช่น เนย ชีส เป็นต้น

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและผู้ประกอบการ ต้องมีการปรับโครงสร้าง ดังนี้

1. ลดต้นทุนการผลิต
2. สร้างระบบการผลิต ระบบการจัดการฟาร์มโคนมที่มีมาตรฐาน
3. สร้างมาตรฐานให้กับผลิตภัณฑ์
4. สร้างเครือข่ายความร่วมมือ

นอกจากนี้ ชุมนุมสหกรณ์โคนมแห่งประเทศไทย ได้จัดทำแผนแม่บท "ยุทธศาสตร์โคนมและผลิตภัณฑ์นม" ปี 2547 เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ และลดต้นทุนการผลิตเพื่อรองรับการเปิดเสรีทางการค้า โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การส่งเสริมการตลาดและเพิ่มอำนาจต่อรอง

ด้านการส่งเสริมการตลาด

- การสร้างค่านิยมในการดื่มนมพร้อมกับการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมการบริโภค นำนมดิบของไทยและผลิตภัณฑ์นมไทย ให้คนไทยบริโภคนำนมดิบเพิ่มเป็น 20 ลิตรต่อปี

- การสร้างตราสินค้า หรือเครื่องหมายสินค้าเพื่อแสดงความแตกต่างในตัวสินค้า และจดจำได้อย่างชัดเจน

- การสร้างโอกาสทางตลาด การเพิ่มส่วนแบ่งทางตลาดและหาตลาดใหม่ เช่น นมโรงเรียน ขยายจากอนุบาล 1 ถึง ป.6 และขยายจำนวนวันในการแจกนมสดเป็น 365 วัน/ปี พร้อมทั้งหาตลาดต่างประเทศ

- การพัฒนาตลาดผลิตภัณฑ์นมใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับตลาดคนไทยหรือมีอายุการเก็บนาน เช่น นมผง เนยแข็ง นมเปรี้ยวอัดเม็ด ให้ได้คุณภาพราคาและต้นทุนที่สู้กับตลาดโลกได้

- ส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจโคนม เช่น น้ำเชื้อ ระบบซอฟต์แวร์ในการจัดการ

การเพิ่มอำนาจต่อรอง

- การรวมกลุ่มเพื่อขอการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

- การรวมกลุ่มเพื่อสร้างเสถียรภาพด้านปริมาณการผลิตและการกำหนดราคานำนมดิบตามความต้องการของตลาดนมโรงเรียนและนมพาณิชย์

- การกำกับปริมาณนำนมดิบที่เข้าสู่ตลาดนมโรงเรียน

- การกำหนดแบ่งเขตพื้นที่การผลิตเพื่อสร้างเสถียรภาพด้านราคานมโรงเรียน

2. มาตรฐานสินค้าและมาตรฐานการผลิตเข้าสู่สากล

2.1 การพัฒนามาตรฐานการผลิตนำนมดิบที่ดีจากฟาร์มสู่ผู้บริโภคเข้าสู่สากล เช่น ระบบ GAP ฟาร์ม GMP ศูนย์นมดิบ GMPโรงงาน ระบบ HACCP และระบบ ISO/TQM

2.2 ระบบการส่งเสริมการผลิตนำนมดิบที่ดีตั้งแต่ฟาร์มสู่ศูนย์รับนมดิบสู่โรงงานแปรรูป เช่น ระบบการให้คำปรึกษาพัฒนาฟาร์มมาตรฐาน

2.3 การส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในการผลิตนมและผลิตภัณฑ์นม

3. การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุน โดยการจัดตั้งองค์กร คณะกรรมการลดต้นทุนนำนมดิบ เพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพอาหารหยาบ อาหารข้น เครื่องมือ และแรงงาน

อย่างต่อเนื่อง โดยต้องมีการจัดทำแผนงานประเมินผลความคืบหน้าอย่างสม่ำเสมอ โดยนำเสนอปัญหาต่อผู้ที่เกี่ยวข้องโดยการดำเนินการเบื้องต้นดังนี้

3.1 การพัฒนาระบบสหกรณ์ด้านการบริหารจัดการให้เข้าสู่มาตรฐานสากลและการให้คำปรึกษาสหกรณ์ทำแผนธุรกิจ

3.2 การลดต้นทุนปัจจัยการผลิต เช่น การจัดการอาหารหยাবที่มีคุณค่าสูงให้บริโภคทั้งปี เพื่อทดแทนการให้อาหารชั้น การให้สหกรณ์รวมกลุ่มเพื่อจัดสร้างโรงงาน อาหารหมักเพื่อลดต้นทุนอาหาร

3.3 การบริหารจัดการอาหารหยাবทั้งประเทศให้มีประสิทธิภาพ และโภชนาการที่ดีและราคาถูก

3.4 โครงการแม่โคคัดทิ้ง

3.5 การจัดการลูกโคฝากเลี้ยง

3.6 การจัดการผสมเทียมที่เป็นมาตรฐาน เพื่อแก้ปัญหาการผสมไม่ติด

3.7 การจัดการลดต้นทุนขนส่งนํ้านมดิบไปโรงงานแปรรูป

3.8 การให้เงินกู้ปลอดดอกเบี้ย หรือดอกเบี้ยต่ำในโครงการแม่โคคัดทิ้ง การสร้างโรงงานอาหารหมักไว้ใช้ทั้งปี การปรับปรุงฟาร์ม สุขภาพแม่โคและโภชนาการโดยการจัดหาให้อย่างเพียงพอและทั่วถึง

3.9 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ศูนย์รวบรวมนํ้านมเพื่อนำไปสู่การวางแผนที่มีประสิทธิภาพ (ประวัติแม่โค สมาชิก นํ้านมดิบ)

3.10 การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านความรู้และเทคโนโลยีการผลิตนํ้านมดิบที่ดีให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

3.11 การบริการให้ความรู้ด้านโคนมแก่ สมาชิกและศูนย์รวมนม โรงงานแปรรูปของสหกรณ์ เช่น หน่วยวิชาการให้บริการเคลื่อนที่ในการแก้ปัญหาด้านสุขภาพโคนม การส่งเสริมการจัดการนํ้านมที่ดี

3.12 ขอสสิทธิในการใช้แรงงานต่างด้าวในกรณีที่จำเป็น

3.13 กำหนดมาตรการทางภาษี โดยลดภาษีสินค้านำเข้าที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนมไทย เพื่อส่งเสริมศักยภาพในการแข่งขันของผู้เลี้ยงโคนมไทย

จากแนวคิด ทฤษฎีและนโยบายต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมรายย่อยจะพัฒนาศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับสินค้านมและ

ผลิตภัณฑ์นมที่นำเข้าจากประเทศออสเตรเลียภายหลังจากการเปิดเขตการเสรีได้นั้น ต้องปฏิบัติ ดังนี้

1. มีมาตรการในการจัดการฟาร์มโคนมที่เป็นระบบและได้มาตรฐาน
2. มีการควบคุมดูแลอย่างถูกต้องตามหลักสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม
3. นำนมดิบได้คุณภาพและปลอดภัยต่อผู้บริโภค
4. แต่ละขั้นตอนการปฏิบัติจะต้องมีการบันทึกข้อมูล
5. ข้อมูลสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้
6. สามารถลดต้นทุนการผลิตนมนมโดยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
7. มีการรวมกลุ่มในเครือข่ายอาชีพเดียวกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการวางแผน

การผลิตและสร้างอำนาจต่อรองกับภาครัฐและผู้ผลิตอุตสาหกรรมนม

สหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด

ประชากรในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือ ปลูกอ้อย รองลงมาคือ ปลูกข้าว ปลูกพืชไร่ชนิดอื่น ๆ แต่ในการปลูกอ้อยของเกษตรกรที่ผ่านมาต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ปริมาณผลผลิตที่ลดลง ปัญหาราคาอ้อยตกต่ำแต่ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ปัญหาการรับซื้อจากโรงงาน ภัยทางธรรมชาติ เช่น ความแห้งแล้ง ศัตรูพืช เป็นต้น ซึ่งนับวันทวีความรุนแรงมากขึ้น เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยจึงรวมตัวกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพนี้ โดยหาอาชีพที่เหมาะสมและสามารถทำรายได้ให้แก่เกษตรกร จนสามารถยึดเป็นอาชีพหลักแทนการปลูกอ้อยได้ จึงมีการรวมกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด โดยมี นายราชัย ชูศิลป์กุล เป็นหัวหน้ากลุ่มและได้รับการคัดเลือกให้เป็นประธานสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด คนแรกและยังคงได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการจัดตั้งสหกรณ์โคนม ขึ้นนี้ ได้รับการส่งเสริมและความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน กรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ จนการจัดตั้งสหกรณ์ฯ ประสบผลสำเร็จและมีการเลี้ยงโคนมอย่างแพร่หลาย

สหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด จัดทะเบียนจัดตั้ง เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2531 และเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2531 มีสมาชิกเมื่อเริ่มจัดตั้ง จำนวน 50 คน ถือหุ้นเมื่อแรกเข้าเป็นสมาชิก 840 หุ้น เป็นเงินหุ้น 8,400 บาท ในปี พ.ศ. 2548 มีจำนวนสมาชิกสหกรณ์

ซึ่งเป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมรายย่อยทั้งสิ้น 511 ราย และมีคณะกรรมการดำเนินการตั้งแต่จัดตั้งจนถึงปัจจุบันจำนวน 18 ชุด ซึ่งสหกรณ์มีคณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้บริหารงานจำนวน 15 คน พนักงานเจ้าหน้าที่สหกรณ์ 16 คน และรวมถึงลูกจ้างฝ่ายต่าง ๆ อีก 14 คน

สมาชิกสหกรณ์โคนมส่วนใหญ่มีการเลี้ยงโคนมกระจายอยู่ในท้องที่ 13 ตำบลของอำเภอกำแพงแสน คือ ท่งลูกนก ดอนข่อย กำแพงแสน กระจับปี่ กระจับปี่ กระจับปี่ กระจับปี่ กระจับปี่ กระจับปี่ กระจับปี่ กระจับปี่ กระจับปี่ กระจับปี่ กระจับปี่ กระจับปี่ นอกจากนี้ ยังมีสมาชิกของสหกรณ์ฯ จำนวนหนึ่งที่มีพื้นที่การเลี้ยงโคนมในจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดกาญจนบุรี ปัจจุบันสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด เป็นสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจการในรูปของสหกรณ์ โดยดำเนินธุรกิจหลักในการรับซื้อน้ำนมดิบจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิก อีกทั้งเป็นผู้ประกอบการแปรรูปและผู้จำหน่ายนมพาสเจอร์ไรท์ในโครงการอาหารเสริม (นม) ในเขตพื้นที่ที่ 1 ซึ่งครอบคลุมโรงเรียนในเขตภาคตะวันตกและภาคใต้ รวม 22 จังหวัด ปัจจุบันสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด รับซื้อน้ำนมดิบจากสมาชิกในปริมาณเฉลี่ยวันละ 30.40 ตัน ภารกิจหลักที่สหกรณ์ฯ ได้จัดบริการแก่สมาชิก แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ บริการเชิงวิชาการและการบริการเชิงธุรกิจ ส่วนภารกิจอื่น ๆ ของสหกรณ์ฯ คือการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากของเสียที่เกิดจากการเลี้ยงโคนม อีกทั้งเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัยและสาธิตเทคโนโลยีการเลี้ยงโคนมแก่เกษตรกร นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป

สวัสดิการที่ได้รับจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด (ชุมพล เจษฎาพร, 2546, น. 18-19; สหกรณ์โคนมกำแพงแสนจำกัด, ม.ป.ป., น. 6-8)

การจัดสวัสดิการของสหกรณ์ฯ ให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เป็นสมาชิก แบ่งเป็น

1. การจัดสวัสดิการให้สมาชิกโดยการบริหารของสหกรณ์ฯ เอง เช่น การจ่ายเงินปันผลตามหุ้นทุกปีแก่สมาชิก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารของสหกรณ์ฯ ว่าในแต่ละปีขาดทุนหรือมีกำไรสุทธิเท่าไร โดยสหกรณ์ฯ จะทำงบดุลบัญชีภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ และชุมนุมสหกรณ์โคนมแห่งประเทศไทย

2. การจัดสวัสดิการโดยการประสานงานจากโครงการต่าง ๆ ของรัฐและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกรมปศุสัตว์และกรมส่งเสริมสหกรณ์ เช่น

2.1 การให้กู้เงินเพื่อการลงทุน ในส่วนที่สหกรณ์ฯ ให้สมาชิกกู้เงินนั้นจะเป็นโครงการผูกพันกับส่วนของรัฐ เช่น โครงการขยายโคนม โครงการผลิตโคสาวทองคุณภาพดี โดยสหกรณ์ฯ

จะร่วมมือกับกรมปศุสัตว์และกรมส่งเสริมสหกรณ์จัดสรรโควตาที่ได้รับมาจากส่วนกลาง หลังจากนั้นสหกรณ์ฯ จะนำไปจัดสรรให้กับสมาชิกของตนในรูปเงินกู้ และให้สมาชิกผ่อนชำระคืนตามกำหนดสัญญาที่ได้ทำไว้

2.2 การให้บริการต่าง ๆ แก่สมาชิกสหกรณ์ฯ โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

2.2.1 บริการเชิงวิชาการ เป็นการให้บริการโดยอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ ๆ เพื่อให้สมาชิกนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน การเผยแพร่ข่าวสารต่าง ๆ ไปปฏิบัติและพัฒนาการเลี้ยงโคนม ซึ่งจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุน ลดความสูญเสีย และน่านมดิบที่ได้มีคุณภาพ โดยสมาชิกจะได้รับบริการและความรู้อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง เช่น การเลี้ยงและดูแลโคนม การรีดนม การจัดการฟาร์ม การตรวจสอบคุณภาพน่านมดิบ การป้องกันรักษาโรค การฉีดวัคซีน หรือยารักษาโรคต่าง ๆ การทำบัญชีฟาร์มอย่างง่าย

2.2.2 บริการเชิงธุรกิจ มุ่งเน้นบริการสมาชิกให้ได้รับความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดและลดภาระค่าใช้จ่าย เช่น การรับเลี้ยงลูกโคนมล้านคอก การให้บริการผสมเทียมและตัดกีบโคนม การจัดทำอาหารหมักจากฟางข้าว ข้าวโพด และตั้งโรงงานผลิตอาหารสัตว์โดยขายให้แก่สมาชิกในราคาถูก

2.3 หาดลานน่านมดิบให้กับเกษตรกรผู้เป็นสมาชิก โดยโรงงานแปรรูปนมจะทำสัญญาซื้อขายกับสหกรณ์โคนม ซึ่งเกษตรกรจะได้ราคาในการจำหน่ายน่านมดิบตามที่สหกรณ์กำหนดไว้

2.4 รวบรวมมูลโคจากสมาชิกเพื่อการขายส่ง

อุปสรรค สภาพปัญหา จุดเด่นและจุดด้อยของสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด

1. การเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อสหกรณ์ฯ

1.1 ราคาสินค้าไม่ว่าจะเป็นอาหารสัตว์หรือยารักษาโรคสัตว์ ได้ขึ้นราคาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีผลต่อต้นทุนการผลิตน่านมหรือการเลี้ยงโคนมของสมาชิกเป็นอย่างมาก

1.2 โครงสร้างการผลิตภาคการเกษตรแม้จะมีราคาสูงขึ้น แต่ต้นทุนการผลิตเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์การเกษตรก็สูงขึ้นด้วย ทำให้การลงทุนไม่คุ้มค่า รายได้ของเกษตรกรจึงลดลง

1.3 สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากภายนอกและภายในประเทศ เช่น การเปิดเขตการค้าเสรีระหว่างไทย-ออสเตรเลีย การเปิดเขตการค้าเสรีไทย-นิวซีแลนด์ หรือ โควตาการรับซื้อน้ำมันดิบภายในประเทศของผู้ผลิตอุตสาหกรรมนม ทำให้สหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงต้องกำหนดแนวทางในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมด้วยวิทยาการสมัยใหม่ โดยอาศัยความร่วมมือและสนับสนุนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในการผลิตน้ำมันดิบที่มีคุณภาพที่ตรงกับความต้องการของตลาด

2. สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสหกรณ์ฯ

2.1 สหกรณ์ฯ ยังคงดำเนินงานด้วยเทคโนโลยีที่ล้าสมัย ต้องมีการปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงาน เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในด้านการให้บริการให้ดียิ่งขึ้น

2.2 การที่สมาชิกสหกรณ์ฯ ทุกคนมีความจงรักภักดี ผูกพันและมีส่วนร่วมในกลุ่มสมาชิก ตลอดจนถึงตระหนักถึงความสำคัญในการเป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ ซึ่งถ้าสมาชิกมีการรวมตัวเป็นอย่างดีในการทำธุรกิจรวบรวมน้ำมันดิบ จะสามารถสร้างอำนาจในการต่อรองราคากับผู้ประกอบการที่รับซื้อน้ำมันดิบได้ แต่บางครั้งสมาชิกบางคนเห็นว่า แหล่งรับซื้อน้ำมันดิบของเอกชนบางแห่งให้ราคาสูงกว่าที่สหกรณ์กำหนดให้สมาชิกเพียงเล็กน้อย แล้วแอบนำไปขายให้กับแหล่งรับซื้อน้ำมันดิบดังกล่าว ทำให้สหกรณ์ฯ มีปริมาณน้ำมันดิบไม่เพียงพอขายส่งให้กับผู้ประกอบการที่รับซื้อ ส่งผลให้สหกรณ์ฯ ไม่สามารถต่อรองราคาน้ำมันดิบกับผู้ประกอบการที่รับซื้อได้ ผลที่ตามมาทำให้สหกรณ์อ่อนแอและอาจต้องล้มไปในที่สุด

3. จุดเด่นของสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด

3.1 สมาชิกสหกรณ์ฯ ส่วนใหญ่มีความจงรักภักดี และส่งชำระหนี้ตรงตามเวลา

3.2 การเลี้ยงโคนมของสมาชิกได้คุณภาพ อยู่ในแหล่งที่มีอาหารโคนมพอเพียงและมีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์เหมาะสมต่อการเลี้ยงโคนมเป็นอย่างมาก

3.3 ราคาน้ำมันดิบภายหลังที่มีการปรับราคาแล้ว อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีรายได้จากการเลี้ยงตามสมควร

3.4 สหกรณ์ฯ มีโอกาสในการขยายงานและสามารถรับสมาชิกเพิ่มได้อีกมาก

4. จุดด้อยของสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด

4.1 สหกรณ์ฯ ต้องปรับปรุงในเรื่องการให้บริการสมาชิกให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4.2 เนื่องจากสหกรณ์ฯ มีสถานที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากสมาชิก ควรจัดตั้งสถานีย่อยในการรับซื้อน้ำนมดิบให้มากขึ้น

4.3 สหกรณ์ฯ ให้บริการสมาชิกในด้านการบำรุงรักษาพันธุ์สัตว์และการอนุบาลโคนมน้อยมาก ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือและการส่งเสริมจากภาครัฐและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้กับสมาชิก

มูลเหตุจูงใจที่ผู้ศึกษาเลือกสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด เป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่างเพราะ สหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด เป็นหน่วยงานหนึ่งที่หน่วยงานมหาวิทยาลัยและหน่วยงานภาครัฐ เช่น ภาควิชาสัตวบาล คณะเกษตรศาสตร์ หรือ คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และกรมปศุสัตว์ ฯลฯ ได้ให้การส่งเสริมและความช่วยเหลือต่าง ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมอย่างใกล้ชิด อีกทั้งสหกรณ์ฯ ยังเปิดโอกาสและสนับสนุนให้เป็นแหล่งวิชาการ การศึกษาและดูงานของนักวิชาการ นักศึกษาหรือผู้ที่สนใจทางการศึกษา เพื่อวิจัยและค้นคว้าได้อย่างอิสระ เนื่องจากจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด มีทั้งสิ้น 511 คน จัดเป็นการรวมตัวของกลุ่ม (Forming) ผู้เลี้ยงโคนมที่มีขนาดปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนสมาชิกของสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมจากแหล่งอื่นทั่วประเทศ อีกทั้งเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์โคนม ยังต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเงิน การแลกเปลี่ยนความรู้ในการประกอบอาชีพ การช่วยเหลือในการรับ-ส่งน้ำนมดิบไปยังศูนย์รวมรวมน้ำนมดิบ จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีความสามัคคีและใกล้ชิดสนิทสนม อีกทั้ง นายราชัย ชูศิลป์กุล ประธานสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด และดำรงตำแหน่งประธานชุมนุมสหกรณ์โคนมแห่งประเทศไทย เป็นผู้บริหารที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด และเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทั่วประเทศ โดยเป็นตัวแทนติดต่อประสานงาน ร่วมกำหนดแนวนโยบายต่าง ๆ และเจรจาต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการอุตสาหกรรมแปรรูปน้ำนมดิบในเรื่องปัญหาน้ำนมดิบล้นตลาด การปรับราคากลางในการรับซื้อน้ำนมดิบ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังจัดให้มีการประชุมพบปะสังสรรค์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อเผยแพร่แลกเปลี่ยนข่าวสารที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคนมและด้านที่ส่งผลกระทบต่ออาชีพ ตลอดจนเปิดโอกาสให้สมาชิกในสหกรณ์ฯ ทุกคน มีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิด

และตัดสินใจในการบริหารงาน เพื่อให้สหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด เติบโตอย่างมั่นคง มีเสถียรภาพ และสมาชิกสหกรณ์ฯ ทุกคน มีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า กลุ่มผู้บริหารและสมาชิกสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด ซึ่งเป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เป็นกลุ่มที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้และปรับตัวด้านอาชีพเนื่องจากผลของการเปิดเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย สอดคล้องกับ สุพิน เกษาคุปต์ (2536) ที่กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ขนาด (Size) ของสมาชิกกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะไม่มี ความใกล้ชิดและติดต่อประสานงานยาก ในขณะที่กลุ่มขนาดเล็กจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและ คล่องตัวในการทำงาน แต่ถ้าสมาชิกน้อยเกินไปก็ทำให้งานที่ได้ไม่มีประสิทธิภาพ

2. ความเหนียวแน่นของสมาชิกในกลุ่ม (Group cohesiveness) คือ ปริมาณ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม เช่น จำนวนครั้งที่สมาชิกมีการติดต่อกัน เช่น การพูดคุย การประชุม การแลกเปลี่ยนข่าวสาร จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานของกลุ่มมาก ซึ่งปัจจัยที่ สร้างความเหนียวแน่นของกลุ่มได้ คือ กลุ่มที่มีขนาดเล็กจะมีความเหนียวแน่นมาก เพราะสมาชิก มีการช่วยเหลือและติดต่อสัมพันธ์กันได้ง่ายและทั่วถึงมากกว่ากลุ่มที่มีขนาดใหญ่ นอกจากนี้ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและความคล้ายคลึงกันของสมาชิกในการประกอบอาชีพ ก็จะทำให้มี ความเชื่อและทัศนคติที่เหมือนกัน ก่อให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกันมากขึ้น และจากการที่ กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมถูกคุกคามจากสถานการณ์การเปิดเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย ซึ่งจัดเป็นการคุกคามจากภายนอก สมาชิกของกลุ่มก็ต้องร่วมกันทำงานและรวมตัวกันอย่าง เหนียวแน่นในการต่อสู้เพื่อความอยู่รอด

3. การติดต่อสื่อสาร (Communication) เช่น คำพูด ประกาศ หรือเอกสารต่าง ๆ ที่ สื่อระหว่างสมาชิกในกลุ่ม จะพบว่า ความถี่ของการรับและการกระจายข่าวสาร และช่องทาง การหมุนเวียนของสารที่เกิดขึ้นจะมีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานและพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม

4. สถานภาพ บทบาท และผู้นำ ในกลุ่มที่เป็นทางการจะมีการกำหนดบทบาทของผู้ที่ ดำรงตำแหน่งไว้อย่างชัดเจน ซึ่งผู้ที่ดำรงตำแหน่งจะถูกคาดหวังจากสมาชิกให้แสดงบทบาทตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้ และบทบาทที่แสดงจะเป็นสิ่งกำหนดสถานภาพของบุคคลนั้นในกลุ่ม โดยทั่วไปผู้นำกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญ และความรู้ความสามารถจะได้รับเลือกให้เป็นผู้นำกลุ่ม และสมาชิกคนอื่น ๆ ของกลุ่มจะเข้าหาเพื่อขอคำแนะนำ ความคิดเห็น ซึ่งทำให้ผู้นำนั้นได้รับการ ยอมรับนับถือและการเคารพมากขึ้น และถ้าผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมในการคิด

และตัดสินใจในการกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการปฏิบัติงานและการแก้ปัญหา ผู้นำนั้นก็จะได้รับการยอมรับจากสมาชิกสูง ทำให้เกิดความพึงพอใจ สนใจและตื่นตัวในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้สถานการณ์การเปิดเขตการค้าเสรีของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม พบว่า ยังไม่มีผู้วิจัยมาก่อนทั้งในประเทศและต่างประเทศ แต่มีงานวิจัยในลักษณะที่เกี่ยวกับการรับรู้ของเกษตรกรที่มีผลต่อการประกอบอาชีพ ดังนี้

งามพิศ ธรรมทัศน์ (2533, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง "การรับรู้ของเกษตรกรที่มีต่องานส่งเสริมการเลี้ยงโคนมของสหกรณ์โคนมเชียงใหม่จำกัด จังหวัดเชียงใหม่" ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ของเกษตรกรที่มีต่องานส่งเสริมการเลี้ยงโคนม มีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา ประสบการณ์และความสนใจในอาชีพ และการเปิดรับข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์ในการทำฟาร์มโคนมเฉลี่ย 5 ปี มีที่ดินเป็นของตนเอง รายได้เฉลี่ยจากการเลี้ยงโคนม 50,000 บาทต่อปี และมีจำนวนแรงงานในครอบครัวเฉลี่ย 2 คน มีการรับรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพจากเพื่อนร่วมอาชีพมากที่สุด รองลงมาคือ พ่อค้าในท้องถิ่นและจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการประกอบอาชีพ เช่น ปศุสัตว์อำเภอ เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยโคนม และเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมของอ.ส.ค. เป็นต้น โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ มีการรับรู้เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของสหกรณ์โคนม กิจกรรมการรับซื้อน้ำนมดิบและกิจกรรมการฝึกอบรม นอกจากนี้ พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมร้อยละ 50 มีปัญหาในการทำฟาร์มโคนม การจัดจำหน่ายน้ำนม เงินลงทุน และปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์โคนม

อติชาติ สามนคร (2535, น. 78-87) ได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมในจังหวัดเพชรบุรีกับผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก เกี่ยวกับสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร และการยอมรับนวัตกรรมการเลี้ยงโคนมที่มีต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนม ผลการศึกษาพบว่า ความสำเร็จในการเลี้ยงโคนมในด้านปริมาณน้ำนมที่รีดได้ของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมมีความสัมพันธ์กับนวัตกรรมการให้อาหาร นวัตกรรมเกี่ยวกับโรงเรือนโคนม การถนอมรักษาที่ดิน รายได้ การใช้สินเชื่อเพื่อการผลิต การพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนมกับเพื่อนร่วมอาชีพและ

เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ด้านความสำเร็จในการเลี้ยงโคนมด้านปริมาณน้ำนมที่รีดได้ของกลุ่มเกษตรกรที่ไม่เป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม มีความสัมพันธ์กับอายุ รายได้ การถือครองที่ดิน การใช้เงินเชื่อเพื่อการผลิต การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และนวัตกรรมการป้องกันโรค

กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (2536, น. 76-86) ได้ศึกษาเรื่อง "การรับรู้ข่าวสารการเกษตรของเกษตรกรในภาคเหนือ" ผลการศึกษาพบว่า เพศ อายุ สถานภาพสังคม และระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารการเกษตรกล่าวคือ เกษตรกรที่เป็นเพศชาย มีการรับรู้ข่าวสารมากกว่าเพศหญิง และเกษตรกรที่มีอายุมากจะมีระดับการรับรู้ข่าวสารมากกว่าเกษตรกรที่มีอายุน้อยกว่า ในทำนองเดียวกัน เกษตรกรที่มีสถานภาพทางสังคมโดยมีตำแหน่งชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้ากลุ่ม หรือหัวหน้าโครงการ จะมีระดับการรับรู้ข่าวสารการเกษตรมากกว่าเกษตรกรที่ไม่มีตำแหน่ง ส่วนระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้และความสนใจในข่าวสารการเกษตรของเกษตรกร และจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารการเกษตรของเกษตรกร เช่นเดียวกับการศึกษาของ พจมาลย์ ลีละยูวะ (2532, น. บทคัดย่อ) ในเรื่องพฤติกรรมการรับข่าวสารของผู้อ่านหนังสือพิมพ์ชาวเกษตร พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา การมีตำแหน่งทางสังคม มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อต่าง ๆ

งานวิจัยเกี่ยวกับการปรับตัวทางอาชีพได้มีผู้ทำการศึกษา ไว้ดังนี้

ประกาย โภชนกิจ (2539, น. บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง "การปรับตัวของแรงงานภาคเกษตรต่อสถานการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม" โดยศึกษาความสามารถในการปรับตัวทางด้านการประกอบอาชีพของแรงงานภาคเกษตร จากการที่สมาชิกในชุมชนมีการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลที่สุดต่อการปรับตัวของแรงงานภาคเกษตรคือ ประสบการณ์การทำงานในภาคเกษตรและการรวมกลุ่มในด้านการศึกษา การฝึกอบรมและการพัฒนาฝีมือแรงงาน ทั้งนี้ การรวมกลุ่มส่วนใหญ่ยังเป็นเพียงการให้การช่วยเหลือกันตามความจำเป็น การรวมกลุ่มทางธุรกิจมีเพียงกลุ่มสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มแม่บ้าน ยังไม่มีการรวมกลุ่มธุรกิจในการประกอบอาชีพแบบครบวงจร

ไชยวัฒน์ ยาคำ (2543, น. 63-97) ศึกษาเรื่อง "ลักษณะการปรับตัวของเกษตรกรทางการประกอบอาชีพ" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการปรับตัว กลไกและองค์ประกอบของการปรับตัวของเกษตรกรด้านการประกอบอาชีพ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีกระบวนการปรับตัวทางการประกอบอาชีพไปพร้อมกับการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการศึกษา โดยเกษตรกรที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยเดียวกัน ประกอบอาชีพเดียวกัน จะมีความช่วยเหลือ

เกื้อกูลกัน มีการรวมกลุ่มด้านอาชีพและถ่ายทอดความรู้ให้แกกันและกัน ซึ่งรูปแบบการปรับตัวของเกษตรกรนั้นมาจากปัจจัย ดังนี้

1. การส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่ได้ให้ความรู้ การฝึกอบรมทักษะและประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ตลอดจนการสนับสนุนในเรื่อง เงินกู้เพื่อการลงทุนพันธุ์พืชและสัตว์ ทำให้เกษตรกรเกิดความมั่นใจ กล้าตัดสินใจเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประกอบอาชีพ

2. การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน เช่น หอกระจายข่าวของหมู่บ้าน การประชุมของผู้ใหญ่บ้าน การรับข่าวสารจากภายนอกชุมชน

3. การได้รับการชักชวนจากเพื่อนร่วมอาชีพ และทดลองตามคำชักชวน เมื่อประสบผลสำเร็จ จึงเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการคล้อยตามและการยอมรับในที่สุด

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2536, น. 122-128) ศึกษาวิจัยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมชาวนาชาวไร่ ที่ชุมชนคลองตาล อ.ระโนด จ.สงขลา ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงอาชีพและการปรับตัวทางด้านต่าง ๆ ของเกษตรกร จากการทำนาข้าวสู่การทำนาถั่ว ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงอาชีพและการปรับตัวขึ้นอยู่กับปัจจัย ดังนี้คือ

1. การลงทุนในอาชีพ ผู้ที่มีฐานะดีจะปรับตัวได้เร็วมีความกระตือรือร้นในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร นโยบายของรัฐหรือข้อมูลทางด้านธุรกิจ ทำให้กล้าลงทุน อีกทั้งการปรับตัวในอาชีพมักสอดคล้องกับความต้องการของตลาดภายนอก

2. นโยบายภาครัฐและนโยบายต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ มีบทบาทในชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้วิถีชีวิตของเกษตรกรเปลี่ยนไป เช่น การคมนาคมที่สะดวกรวดเร็ว ทำให้มีการติดต่อระหว่างชุมชนอื่น ทำให้มีการรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ อย่างรวดเร็วและมีพัฒนาการในการปรับตัวให้เหมือนกับชุมชนอื่นหรือคนเมืองมากขึ้น

3. ตลาดรับซื้อผลผลิตภายในและภายนอกประเทศ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาระบบการผลิตให้ทันสมัยขึ้นและทันต่อความต้องการของตลาด โดยการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เข้าช่วย

4. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ วีดิทัศน์ เป็นต้น เป็นสิ่งที่ทำให้เกษตรกรเกิดความคิดที่ปรับตัวในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน หรือการดำเนินอาชีพทางด้านธุรกิจ หรือเปลี่ยนวิถีการประกอบอาชีพ การได้เรียนรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการลงทุนในอาชีพ ส่งผลให้เกษตรกรมีการแข่งขันและปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพ

จากการศึกษาของ อักษร ดำรงสุกิจ (2547, น. บทคัดย่อ) เกี่ยวกับการปรับตัวของพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมในสภาวะเศรษฐกิจชะลอตัว พบว่า การรับรู้สภาพการดำเนิน

ธุรกิจมีผลต่อการปรับตัวของพนักงานในสถานประกอบการทั้งด้านอาชีพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม โดยระดับการรับรู้ของพนักงานมีผลไปทางเดียวกับการปรับตัว

นอกจากนี้ ลิทธิชัย แก้วสุวรรณ (2544, น. 66-67) ศึกษาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่า การใช้เทคโนโลยีในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร เช่น การคัดเลือกพันธุ์ การจัดการฟาร์มโคนม การป้องกันโรคโคนมและการจัดการน้ำนม มีความสัมพันธ์กับรายได้จากการเลี้ยงโคนมและการเปิดรับข่าวสาร โดยเกษตรกรที่นำเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการเลี้ยงโคนมมาก จะเป็นผู้ที่มิรายได้จากการเลี้ยงโคนมสูงและมีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ในการเลี้ยงโคนมมาก เช่น มีการเข้ารับการศึกษาอบรม ทักษะศึกษาดูงาน การได้รับข่าวสารจากบุคคลที่เกี่ยวข้องในการเลี้ยงโคนม ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของสดาวพร โพธิ์พินิจ (2546, น. 128) ในเรื่อง การยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา ที่ส่งนํ้านมดิบให้แก่กลุ่มเนสท์เล่ประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า รายได้จากการเลี้ยงโคนมและจำนวนครั้งที่ได้รับการฝึกอบรมไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงโคนม และระยะเวลาในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรโดยจำแนกตามระยะเวลาในการเลี้ยงโคนมเป็น 2 กลุ่ม คือระยะเวลาในการเลี้ยงโคนม 1-5 ปี กับระยะเวลาในการเลี้ยงโคนมมากกว่า 5 ปี พบว่า ระยะเวลาในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงโคนม

สำหรับผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การเปิดเขตการค้าเสรีที่ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกรนั้น ("ดอกฟ้าโลงอาชีพปลูกหอมแดงศรีสะเกษ," ออนไลน์, 2548) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการเปิดเขตการค้าเสรีไทย-จีน ต่ออาชีพการปลูกหอมแดง ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ภายหลังจากมีการเจรจาเปิดเขตการค้าเสรีไทย-จีน เป็นเวลา 1 ปี เกษตรกรที่ปลูกหอมแดง กระเทียม อยู่ในภาวะที่ไม่สามารถปรับตัวจากการเปิดเขตการค้าเสรีไทย-จีนได้ เนื่องจากประกอบอาชีพนี้เป็นเวลานาน และภาครัฐไม่ได้ให้เกษตรกรมีการเตรียมตัวเพื่อรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยหน่วยงานภาครัฐไม่ได้มาสื่อข้อมูลและเกษตรกรไม่ได้มีการรับรู้สิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับการเปิดเขตการค้าเสรีมาก่อน มีการรับรู้ข้อมูลจากภาครัฐแค่ว่า ถ้าปลูกมากราคาจะตกและขอให้ลดพื้นที่การเพาะปลูกโดยให้เกษตรกรไปลงชื่อเพื่อลดพื้นที่ปลูกกระเทียม และเปลี่ยนมาปลูกหอมแดงมากขึ้น ในที่สุดก็ประสบกับปัญหาหอมแดงมีราคาตก ในขณะที่กระเทียมมีราคาคงที่เนื่องจากมีผลผลิตน้อย ซึ่งผลที่เกิดขึ้นภาครัฐไม่ได้มีมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรแต่อย่างใด อีกทั้งไม่มีการดำเนินการแก้ปัญหาหาคาหอมแดงที่ตกต่ำ จากการที่กระเทียมและหอมแดงที่นำเข้าจากประเทศจีนมีราคาต่ำกว่าภายในประเทศ 2-3 บาทต่อกิโลกรัม ทำให้กลุ่มผู้ผลิตอาหารนิยมซื้อ

ไปประกอบอาหารเพื่อลดต้นทุนในการผลิต นอกจากนี้ การอ้างว่าสาเหตุที่ทำให้หอมแดงมีราคาตกต่ำ เนื่องจากการเพิ่มพื้นที่ปลูกของเกษตรกร ก็ไม่เป็นเหตุผล เพราะจากตัวเลขพื้นที่ปลูกหอมแดงและราคาพบว่า ในปี 2546-2547 พื้นที่ปลูกและปริมาณหอมแดงที่ออกสู่ตลาดมีสัดส่วนน้อยกว่าในปี 2545-2546 แต่หอมแดงในปี 2545-2546 กลับมีราคาต่ำกว่าหอมแดงในปี 2546-2547 ขณะที่เกษตรกรยืนยันว่าเป็นผลกระทบจากการเปิดการค้าเสรี เนื่องจากกลุ่มของผู้รับซื้อหอมแดงในจังหวัด ซึ่งเป็นผู้ควบคุมความคล่องตัวของการส่งหอมแดงออกจากจังหวัด ต่างประสบปัญหาในการจำหน่ายหอมแดง ทำให้ต้องชะลอการรับซื้อหอมแดง จึงเป็นเหตุให้หอมแดงราคาตก และจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกหอมแดงส่วนใหญ่ยังไม่ได้ปรับตัวเพื่อเตรียมรับสถานการณ์การเปิดเขตการค้าเสรี การผลิตที่ประสบกับปัญหาราคาผันผวน ทำให้เกษตรกรได้แต่คาดหวังว่าราคาในปีต่อไปคงดีขึ้นและยังคงมีแนวโน้มในการประกอบอาชีพนี้ต่อไป ในขณะที่ยังคงมีปัญหาด้านการตลาดและผลกระทบจากการเปิดเขตการค้าเสรี ที่ส่งผลให้หอมแดงจากจีนเข้ามาในประเทศเพิ่มขึ้น และยังไม่มีแนวโน้มว่าจะมีการดำเนินการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบในทิศทางใด

จากแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า การรับรู้เป็นสิ่งจำเป็นต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในการประกอบอาชีพภายใต้สถานการณ์การเปิดการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย ซึ่งเกษตรกรจะมีการรับรู้ในระดับใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านการประกอบอาชีพ โดยระดับการรับรู้นี้จะส่งผลต่อการปรับตัวและพัฒนาการด้านอาชีพ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีการปรับตัวและประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพคือ มีการนำความรู้ วิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ มาพัฒนาและจัดการมาตรฐานฟาร์มโคนมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ต้นทุนการผลิตน้ำนมดิบลดลงและได้ปริมาณน้ำนมดิบเพิ่มขึ้นและมีคุณภาพ นอกจากนี้ ปัจจัยด้านอื่น ๆ ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม เช่น การรวมตัวและมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในกลุ่มผู้ประกอบการเดียวกัน ก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้อาชีพการเลี้ยงโคนมสามารถอยู่รอดและดำเนินต่อไปได้ภายใต้สถานการณ์การเปิดการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย อีกทั้งก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันกับสินค้านมผงนำเข้าจากประเทศออสเตรเลียได้ จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้ศึกษาได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดไว้ดังนี้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

